

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

MÍSTNÍ NÁZVY KOSTROMY

МЕСТНЫЕ НАЗВАНИЯ КОСТРОМЫ

LOCAL NAMES OF KOSTROMA

(bakalářská práce v českém jazyce)

Vypracovala: Michaela Brandejsová

Vedoucí práce: prof. Ludmila Stěpanova, CSc.

2013

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 26.4.2013

Podpis

Děkuji prof. Ludmile Stěpanové, CSc., za ochotu, konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

podpis

OBSAH

ÚVOD	7
1. TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1 MĚSTO KOSTROMA.....	9
1.1.1 HISTORIE KOSTROMY	9
1.1.2 VZNIK NÁZVU KOSTROMA	10
1.2 ONOMASTIKA.....	11
1.2.1 KLASIFIKACE ONOMASTIKY	12
1.2.2 DALŠÍ KRITÉRIA TRÍDĚNÍ VLASTNÍCH JMEN.....	13
1.3 TOPONOMASTIKA	14
1.3.1 HISTORIE TOPONYMICKÉ KLASIFIKACE.....	15
1.3.2 KLASIFIKACE TOPONOMASTIKY	16
2. PRAKTICKÁ ČÁST	19
2.1 POJMENOVÁVÁNÍ ULIC	19
2.2 KLASIFIKACE MÍSTNÍCH NÁZVŮ PODLE MOTIVACE	21
2.2.1 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ KOMUNIKAČNÍCH SPOJŮ.....	21
2.2.2 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD JMEN VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ	23
2.2.3 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ POVOLÁNÍ	24
2.2.4 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD OZNAČENÍ LIDÍ	26
2.2.5 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ STAVEB, BUDOV A V NICH SE NACHÁZEJÍCÍCH SPOLEČNOSTÍ A PODNIKŮ	26
2.2.6 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ MĚST, VESNIC, OSAD, PARKŮ	27
2.2.7 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD PŘÍRODNÍCH ÚKAZŮ	28
2.2.8 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ ROSTLIN A ROSTLINSTVA	30
2.2.9 MÍSTNÍ NÁZVY OMDVOZENÉ OD NÁZVŮ SPOJENÝCH S DOPRAVOU A DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY	31
2.2.10 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ BAREV	31
2.2.11 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ SVĚTOVÝCH STRAN	31
2.2.12 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD DNŮ, ROČNÍCH OBDOBÍ A SVÁTKŮ.....	32
2.2.13 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁBOŽENSKÝCH POJMŮ.....	33

2.2.14	MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD SOVĚTSKÝCH POJMŮ	33
2.2.15	MÍSTNÍ NÁZVY SPOJENÉ S VÁLKOU A ARMÁDOU.....	34
2.2.16	MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD AKCÍ, NÁZVŮ ORGANIZACÍ A TISKOVÝCH MEDIÍ.....	35
2.2.17	MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ AKTIVIT	36
2.2.18	MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD MÍSTA A VZHLEDU ULICE.....	36
2.2.19	MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD MÍSTA, KTERÉ SE NACHÁZELO NEBO NACHÁZÍ V BLÍZKOSTI ULICE	36
2.3	KVANTITATIVNÍ KLASIFIKACE MÍSTNÍCH NÁZVŮ	37
2.3.1	JEDNOSLOVNÉ MÍSTNÍ NÁZVY	37
2.3.2	VÍCESLOVNÉ MÍSTNÍ NÁZVY	37
2.4	SLOŽENÉ MÍSTNÍ NÁZVY	37
2.5	NEZAŘAZENÉ MÍSTNÍ NÁZVY.....	38
ZÁVĚR.....		40
RESUMÉ.....		43
SEZNAM ZKRATEK.....		50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		51
PŘÍLOHY		55
	Příloha č. 1 – Seznam excerpovaných názvů	55
	Příloha č. 2 – tabulka jednotlivých skupin klasifikace a počtu jejich zástupců.....	62
	Příloha č. 3 – mnou vytvořená fotografická dokumentace místních názvů.....	63
	Příloha č. 4 – mapa centra Kostromy – Susaninské náměstí s přilehlými ulicemi	68
ANOTACE.....		69

ÚVOD

Všechno, co se právě zrodí, získá své jméno, a proto i ulice jsou při svém vzniku pojmenovávány. Hlavním důvodem přidělování jmen toponymům je lepší orientace ve městě či jeho části. Ať už se jedná o cestu, ulici, třídu nebo čtvrť, všechno dostane svůj název. Pro výběr jména dítěte či do domácího mazlíčka existují nejrůznější jmenné kalendáře, ze kterých lze čerpat inspiraci. V případě místních názvů takto postupovat nelze. Je možné nechat se inspirovat různými věcmi, názvy i okolnostmi, jež nás obklopují, ale v této oblasti je nutné držet se určitých pravidel, která se v různých místech mohou lišit. Některé ulice, které známe pod současnými názvy, byly v průběhu dějin mnohokrát přejmenovávány, a to pod vlivem různých událostí spojených například se státním zřízením, politickou situací atd.

Tématem mé bakalářské práce jsou Místní názvy Kostromy. Jelikož jsem měla možnost v tomto městě měsíc pobývat, mohla jsem se tak seznámit s nejrůznějšími skutečnostmi, které mi při psaní práce pomohou. Každý den jsem se na kostromských ulicích setkávala s mnoha místními názvy na fasádách tamních domů a nejednou jsem přemýšlela, jak asi vznikly. I když jsem často byla přesvědčena, že původ názvu je zcela zřejmý a jednoznačný, byla jsem často vyvedena z omylu. Cílem mé bakalářské práce je proto shromáždit 300 názvů městských částí Kostromy, rozdělit je do jednotlivých skupin podle podobných znaků, všechny excerpované jednotky klasifikovat podle motivace, z kvantitativního a slovtvorného hlediska a tímto způsobem získat představu o vzniku názvů těchto míst.

Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické. V první teoretické části uvedu několik informací o historii města Kostromy a vzniku jeho názvu. Dále budu psát o onomastice čili vědě zabývající se vlastními jmény, o různých kritériích klasifikace vlastních jmen a konečně o toponomastice, jednom z oborů onomastiky, který je předmětem mé práce. V rámci toponomastiky uvedu její historii a porovnáám klasifikace dvou autorů, konkrétně R. Šrámka a A.V. Superanské. V praktické části se zaměřím na teorii pojmenovávání ulic a pokusím se vytvořit vlastní klasifikaci excerpovaných názvů z různých hledisek. Dále naznačím kvantitativní klasifikaci toponym, budu se věnovat složeným místním názvům, zmapuji množství toponym v jednotlivých skupinách, zmíním se o vybraných zajímavých zástupcích a nastíním historii názvu některých z nich.

Co se týče odborné literatury, k teoretické části budu čerpat informace především z publikací dvou výše zmíněných autorů R. Šrámka – Úvod do obecné onomastiky, a A.V. Superanské – Общая теория имени собственного, a dalších knih zabývajících se onomastikou a jejími odvětvími. V praktické části mi budou nápomocny knihy V.N. Воčkova – Старая Кострома nebo Улицы Костромы. Jelikož se jedná o ruské místní názvy, tudíž o lingvistickou práci, budu muset využívat i různých překladových a výkladových slovníků nebo internetových zdrojů, například oficiálních stránek města Kostromy.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 MĚSTO KOSTROMA

1.1.1 HISTORIE KOSTROMY

V evropské části Ruska asi 300 km na severo-východ od hlavního města Moskvy se nachází město Kostroma. I když bylo město původně vystaveno na levém břehu řeky Volhy, do které se tu vlévá řeka Kostroma, dnes se již rozkládá po obou jejích březích na ploše 144,5 km². Podle počtu obyvatel téměř 269 000 je Kostroma 69. největším ruským městem, které se chlubí nespočtem památek. Jednou z nich je například dominanta města Ипатьевский монастырь na břehu řeky Kostromy. Mezi další zajímavá místa, která stojí za vidění, patří bezpochyby skanzen Костромская слобода, muzeum Sněhurky, park Берендеевка, kde se natáčela pohádka o „kostromské rodačce“ Sněhurce, vnučce a pomocnici Dědy Mráze, zoologická zahrada, nábřeží řeky Volhy, odkud se vyjíždí na vyhlídkové plavby, kostromské paprscité náměstí Susanina s majákem, který nyní slouží jako hasičské muzeum.

Tvar a podoba dnešního náměstí vznikly podle místních legend tak, že když Kateřina Veliká projížděla tímto městem, které se jí zalíbilo, položila na papír svůj vějíř a podle směru jeho žeber poručila náměstí vystavět. Proto se ulice ze středu města paprscitě rozbíhají do všech stran, avšak jen v rámci poloviny kruhu, přesně tak, jak je tomu u vějíře. Nejen v blízkosti tohoto náměstí se nachází několik divadel, mezi které patří i loutkové divadlo, mnoho restaurací, kaváren, firem, školek, škol, například Kostromská státní univerzita N.A. Někrasova.

Historie města sahá do 12. století, podle V.N. Tatiščeva konkrétně do roku 1152, kdy město údajně založil kníže Jurij Dolgorukij, avšak důkazy o správnosti tohoto roku chybí. První zmínka o Kostromě jako o městě pochází už z roku 1213, tehdy rostovský kníže Konstantin Kostromu vypálil. Během 13. a 14. století se ve městě stavěly kláštery – již zmíněný Ипатьевский a Николо-Бабаевский, aby bránily město i přístup do něj. Roku 1364 se Kostroma stala součástí Moskevského knížectví. Na počátku 17. století zde sehrála důležitou roli dobrovolnická armáda, která vyhnala z Ipatjevského kláštera stoupence Lžidmitrije II., kteří se zde skrývali. Poté se měl k moci dostat Michajl Romanov, což se Polákům nelíbilo a chtěli ho odstranit. V té době se však objevil odvážný rolník Ivan Susanin, který Polákům slíbil, že jim pomůže,

i když v úmyslu měl pravý opak, a tím Romanova zachránil. Polskou jednotku totiž odvedl do hlubokých lesů, odkud se už nedostala k řece Kostromě, kam potřebovala. Tak se k moci v Kostromě dostal rod Romanových, jež zde panoval více než 300 let a Susaninovi zde později postavili památník a pojmenovali po něm nejen náměstí, ale i ulici, restauraci a další místa.

Během 18. století se v Kostromě rozvíjel průmysl, město se stalo centrem obchodu a politiky celé oblasti a byla zde vystavěna i první továrna na zpracování plátna. Po několika letech se toto město dostalo na první místo ve výrobě lněných látek a začaly se zde budovat i další závody jako kožedělný, cihelny, soukenná dílna, závod na odlévání zvonů a spousta dalších. Výrobky se z Kostromy začaly vyvážet i do nedaleké Jaroslavl, Vologdy, Nižního Novgorodu, Petrohradu nebo Moskvy.

Události na počátku 20. století se dotkly nejen Ruska, ale i celého světa, a proto ani obyvatelé Kostromy nezůstali stranou. Období první a druhé světové války se neobešlo bez obětí a škod. Pomníky a památníky válečných obětí tu lze nalézt téměř na každém kroku. Co se týče škod, byly rozsáhlé. Rušily se a přestavovaly chrámy, náměstí Susanina bylo přejmenováno na náměstí Revoluce a byl zničen i památník Ivana Susanina. Ve druhé polovině 20. století se v Kostromě začala rozvíjet i další perspektivní odvětví průmyslu jako energetika, elektronika, lehký průmysl, tradiční textil, strojírenství atd.

1.1.2 VZNIK NÁZVU *KOSTROMA*

Historií Kostromy a především historií místních názvů tohoto města se intenzivně zabýval kostromský rodák N.A. Zontikov, od kterého se dozvídáme, že o vzniku názvu města se už dlouhá léta vedou pouhé spekulace. Mezi ostatními názvy starých ruských měst Kostroma zaujímá zcela zvláštní místo, jelikož o původu názvu žádného jiného ruského města tak velké pochybnosti nejsou. Nabízí se sice několik hypotéz, podle kterých by toto město mohlo být pojmenováno, avšak přesný původ názvu nebyl potvrzen.

Původu názvu města Kostromy se věnovala řada autorů, např. L.P. Skvorcov, M. Dijev, A.A. Uvarov, I.V. Milovidov, K. Vorotnoj a mnoho dalších. Na pojmenování tohoto města má vliv několik historických aspektů. Vedle hypotéz odborníků a legend se často jedná o fantastické verze vzniku názvu, které se neopírají o žádná podložená fakta. Podle odborníků mohl název vzniknout například od substantiva *кочмѣп* - oheň,

od názvu města *Костра*, zámku *Кострума*, nebo božstva *Кострома*. Avšak tyto příklady nejsou jediné. Dá se tedy říci, že co vědec, to názor.

Jednou z velmi reálných možností pojmenování města, o nichž snad nemůže být pochyb, je skutečnost, že město Kostroma převzalo název od stejnojmenné řeky, na jejímž ústí do řeky Volhy bylo založeno. Tímto způsobem totiž získalo své jméno i mnoho dalších starých ruských měst, mezi které patří například tato: *Вологда*, *Коломна*, *Москва*, *Тверь*. Ale podle N.A Zontikova tato kapitola stále zůstává otevřena.

1.2 ONOMASTIKA

Tato diplomová práce se dále bude zabývat vlastními jmény (VJ), konkrétně vlastními jmény místními, a proto na začátku přiblížím základní pojmy onomastiky.

Onomastika neboli onomatologie je nauka, která se zabývá vlastními jmény, v odborné literatuře označovanými také jako *propria* nebo *onyma*. Tato lingvistická disciplína se zabývá tvořením vlastních jmen, jejich vznikem, rozšířením i povahou. Podle Rudolfa Šrámka je povaha onomatologie dána hlavně výzkumem vlastních jmen jako prvků jazyka, dále podstatou a povahou systému jazykových a mimojazykových kategorií, které jsou nezbytně nutné pro vznik vlastních jmen a pro jejich fungování ve společenské komunikaci (především onymický objekt, obsah a funkce). Také je dána teoretickými východisky a speciálními pracovními metodami (obecnou onomastickou teorií a metodologií). Kromě vlastních jmen se v této oblasti vyskytují i jména obecná – apelativa. Co se týče funkce *proprií*, existuje jich celá řada. Například Marie Knappová je dělí do pěti skupin. Jako první lze uvést funkci základní (aktivní), do níž M. Knappová zahrnuje funkci nominační a individualizující. Tato funkce slouží ke společensky podmíněné identifikaci. Dalšími funkcemi jsou funkce asociační, evokační, konotativní, které jsou někdy označovány také jako pasivní. Ty odkazují na různé objekty identické s obecnými nebo vlastními jmény, tj. *proprii* nebo apelativy. Příklad: jméno *Nikolaj*, představující Rusko, nebo jméno *Marco* – Itálie. Za třetí funkci je považována funkce sociálně klasifikující, jež zařazuje objekt do nejrůznějších souvislostí, jako je místo, čas, sociální, náboženské nebo národnostní hledisko. Čtvrtou jsou funkce deskriptivní a charakterizační, které mají veškerá popisná pojmenování. Za poslední funkci lze počítat funkci expresivní a emocionální, respektive psychologickou, se kterými velmi úzce souvisí i funkce estetická a poetická.

1.2.1 KLASIFIKACE ONOMASTIKY

Onomastika se dělí do tří základních odvětví, a to v závislosti na původu jména. Prvním odvětvím je antroponomastika, která se zabývá jmény živých bytostí. Druhým chrématonomastika – nauka o pojmenování věcí, a třetím toponomastika, jež je zaměřena na zeměpisná jména. Výklady a klasifikace onomastiky jsou různé a dále se dělí. Klasifikace proprií se může lišit a měnit se v závislosti na parametrech, podle kterých vlastní jména hodnotíme. Po dlouhém zkoumání a rozebírání onym již dnes existuje široká škála onomastických jevů, podle nichž lze VJ klasifikovat. Nabízím zde další dva pohledy a rozdělení. Konkrétně se jedná o klasifikaci podle Šrámků a podle Superanské.

Rudolf Šrámek nám nabízí dělení podle druhové povahy propriálních objektů, a jsou to konkrétně tyto tři velké skupiny - geonyma, bionyma a chrématonyma. Do první skupiny spadají všechna toponyma – všechna zeměpisná jména, pojmenování útvarů na zemském povrchu i geomorfologických útvarů pod povrchem země, a kosmonyma – označení pro nebeské objekty. Všechna geonyma by se měla zaznamenávat do odpovídajících map. Bionyma obecně lze nazvat vlastními jmény živých bytostí, nebo bytostí, které jsou za živé považovány. Zahrnují antroponyma neboli jména živých bytostí, pseudoantroponyma, což jsou vlastní jména jedinečných bytostí, které jsou považovány za živé, *př.: Červená karkulka, Spiderman*, theonyma a nakonec zoonyma – vlastní jména živočichů. Poslední skupinou jsou chrématonyma, jinými slovy vlastní jména pro ty objekty, které jsou výsledkem lidské činnosti.

K významným ruským lingvistům, kteří se také zabývají vlastními jmény, patří A.V. Superanskaja, jež nám na rozdíl od Šrámků poskytuje daleko podrobnější klasifikaci, i když často nemá pro danou skupinu onym odborný název. V knize A.V. Superanské – *Общая теория имени собственного*, nacházíme dělení VJ do čtyř velkých skupin, u kterých spatřujeme další, celkem rozsáhlé, interní členění. Alexandra Superanskaja nám nabízí své rozdělení do těchto skupin: „имена живых существ и существ, воспринимаемых как живые“, „именования неодушевленных предметов“, „собственные имена комплексных объектов“ a „лексические категории, не включаемые в ономастическое пространство“. Do první skupiny, kterou Rudolf Šrámek označuje jako bionyma, avšak Superanskaja toto pojmenování nepoužívá, se řadí antroponyma, zoonyma (stejně jako Šrámek) a také názvy mytologických postav. Druhá skupina s názvem „неживые предметы“ obsahuje toponyma, kosmonyma

a astronoma, fytonoma neboli vlastní názvy rostlin; chrématonoma – VJ jednotlivých neživých předmětů jako jsou zbraně, šperky, hudební nástroje atd.; názvy dopravních prostředků a kvalitativní a značkové (speciální) názvy. Ke třetí skupině „vlastní jména komplexních objektů“ se řadí názvy firem, úřadů, společností, asociací; názvy tiskových medií; chrononoma; názvy svátků, výročí, slavností nebo oslav; názvy akcí, kampaní, válek; názvy literárních a uměleckých děl; dokumentonoma; názvy živelních katastrof a faleronoma. Do poslední kategorie, kterou A.V. Superanskaja uvádí, avšak tato kategorie nespadá do onomastiky, patří následující skupiny – etnonoma, což jsou označení pro různá etnická společenství; označení lidí podle místa bydliště a skupinové pojmenování lidí; značky produktů a nomeny, které lze srovnat s termíny, avšak od nich se liší tím, že nemusí mít jen jeden význam.

1.2.2 DALŠÍ KRITÉRIA TRŽDĚNÍ VLASTNÍCH JMEN

Vlastní jména můžeme klasifikovat i z jiných hledisek než jen z úhlu pohledu pouhé druhové povahy propriálních objektů. V tomto případě onoma soudíme vždy z jedné stránky a pracuje se zde s jejich povrchovými vlastnostmi, tudíž toto dělení prochází všemi třídami proprií. Rudolf Šrámek ve svém Úvodu do obecné onomastiky vyděluje další čtyři skupiny, které dále vlastní jména klasifikují. „Velmi rozšířené dělení proprií na tzv. přímá (kupř. PJ Niva) a nepřímá (kupř. PJ Za vodou) operuje sice se „způsobem pojmenování“, totiž zda je objekt pojmenován přímo (louka s vlastností nivy = Niva), nebo v relaci k jinému objektu (pole leží za vodou = Za vodou), ale ve skutečnosti se týká pouze způsobu zakomponovanosti vztahu mezi pojmenovacím motivem a daným objektem do „významu“ jména, který v takovém případě musí být nutně chápán apelativně: toponymum Niva je podle této koncepce „přímé“, protože se mezi sémovou strukturou apelativa niva, pojmem „niva“ a objektem „niva“ vidí shoda.“ Nepřímá vlastní jména Šrámek charakterizuje takto: „Tzv. nepřímá jména typu U lesa, Za vodou neobsahují přímé pojmenování daného onymického objektu, např. pole = „za vodou“, louka = „u lesa“, ale prostřednictvím kategorie pojmenovacího motivu odrážejí jednu jeho vlastnost, např. vymezení (Za vodou), jakostní („suchost“ v PJ Suchá, tj. louka), přívlastňovací (Novákové, Dočkalovo, Bartoška) apod. Přímost nebo nepřímost tkví, podle příkladů, v přítomnosti nebo nepřítomnosti apelativního pojmenování onymického objektu, ten se však od okamžiku vzniku jména může

podstatně svou povahou odlišovat: objekt PJ Niva není dnes „niva“, ale např. „sídlště“, objekt Za vodou neleží dnes „za vodou“ atd“. (Šrámek 1999: 16-17)

Též podle R. Šrámka je vzhledem k výše uvedenému problému určování mezi přímými a nepřímými proprii u toponym lepší mluvit o dělení na názvy předložkové a nepředložkové. Protože předložková toponyma vytvářejí v rámci slovanských národních toponymií areálové a frekvenčně produktivní zvláštnosti, je východiskem areálově kartografického zobrazení jejich struktura a nikoli přítomnost nebo nepřítomnost přímého nebo nepřímého způsobu pojmenování jako u předešlých příkladů. Zdůvodnění leží sice ve vnější struktuře jména, avšak ta odráží vnitřní systémovou stránku, která je vyjádřena předložkou. Předložka zde představuje nositele vymežující čili lokalizující informace daného propria. *Př.: Podhůrský, Zábrana, ...*

Třetí skupinou je rozdělení vlastních jmen na primární a sekundární. „Dělicí hledisko je však příznačně nejasné: za primární se pokládají jména nederivovaná (např. Dub), za sekundární jména derivovaná (např. Doubí). Podle jiného mínění (Andersson 1985) se za primární pokládá původní nejstarší znění jména (např. pro Domanín u Uherského Ostrohu by to byl zápis z r. 1228 Domankovice), za sekundární podoba od tohoto znění později odvozená (1532 Domanin)“. (Šrámek 1999: 18,19)

Do poslední skupiny patří členění na topografická a kulturní propria. Tato interpretace sice podává cenné informace a obraz o areálech etymonů (= prvotní význam nebo podoba slova), ale ne o typicky propriálních jevech nebo kategoriích. K takovým topografickým vlastním jménům patří například *Brodek, Vražno, Záříčí = brod, vráž, řeka, ...* Naopak ke kulturním jménům můžeme zařadit *Hradec, Týniště, Žďárná = hrad, týn, žďár, ...*

1.3 TOPONOMASTIKA

Protože klasifikace názvů ulic spadá přímo do toponomastiky, což je jeden z podoborů onomastiky, budu se dále věnovat těmto geografickým názvům neboli vlastním zeměpisným jménům. Existuje celá řada teorií a názorů, že pro práci toponomastiků je třeba se vyznat pouze v jazykovědě. Jak již bylo zmíněno výše, toponomastika není jen disciplínou lingvistickou, ale je nutné si uvědomit, že je také úzce spojena s historií. Proto se toponomastikové při vytváření nových zeměpisných

názvů a jejich zkoumání nesmí spoléhat jen na jednu jejich stránku, ale musí vzít na vědomí obě dvě. Jak lingvistickou, tak historickou.

Podle V. Šmilauera je vhodné, aby při toponomastické práci spolupracovali takoví odborníci jako lingvisté, historikové, geografové, etnografové a archeologové, kteří by měli znát nejen svůj obor, ale i v těch ostatních se alespoň orientovat. Jen tak mohou pochopit psychiku dřívějších lidí, kteří objekty pojmenovávali, což je pro jejich práci velmi důležité. Z toho vyplývá, že toponomastika využívá různé vědní disciplíny, ale také je obohacuje, jelikož je zkoumá a dále přichází s novými poznatky.

1.3.1 HISTORIE TOPONYMICKÉ KLASIFIKACE

V knize *Общая теория имени собственного* A.V. Superanskaja píše o tom, že dodnes se nejvíce pracovalo s klasifikací toponym a uvádí zde historický vývoj dělení tohoto druhu vlastních jmen na příkladech jednotlivých odborníků.

Toponymy se zabýval především polský jazykovědec a slavista Witold Taszycki (Tašický), který komentoval a upravoval dřívější klasifikace. První klasifikace (z roku 1834) slovanských, přesněji českých, toponym, jež stojí za zmínku, patří podle W. Tašického českému historikovi, politikovi a kulturnímu činiteli Františku Palackému, který rozdělil všechna sídla na dvě skupiny. První z nich se zabývala VJ pocházejícími „od jmen zakladatelů a panovníků“, zatímco pozornost druhé skupiny VJ je zaměřena na jména vytvořená „od přírodních podmínek“. Slovanskými toponymy se také zabýval Němec Franz Miklosich. Jeho klasifikace se jeví více lingvistickou. F. Miklosich rozdělil toponyma opět na dvě skupiny, které ale dále segmentuje. První skupinu názvů vytvořených „od jmen lidí“ rozděluje na substantiva a adjektiva. Druhá skupina „běžná slova“ je dále rozdělena na činnost obyvatel, budovy, barvu, faunu, floru, vodu, zemi, pracovní nářadí, etnická označení a politické skutečnosti. Tuto klasifikaci zdokonalil T. Vojtechovský - slovanská toponyma prohloubil a vytvořil z nich pět skupin. Nezávisle na výše uvedeném dělení, přichází s novou třískupinovou klasifikací F. Schwarz, k jehož práci má výhrady W. Taszycki kvůli nepostačujícímu rozdělení a špatné srozumitelnosti, a proto přichází s novou, chronologickou klasifikací jednotlivých typů jmen. „Topografické názvy“, „názvy spojené s kulturou“ a „etické názvy“ Taszycki odkazuje k 6.-10. století, názvy „přivlastňovací“ a „jména po otci“ ke století desátému, povolání k 10.-13. století, „rodové názvy“ patří ke konci 13. století a nejnovější skupinu

„přivlastňovací“ řadí k počátku 14. století. K této práci se vyjadřuje spousta dalších odborníků a vznikají tak nové a podrobnější studie. Dalším důležitým autorem, kterého zmiňuje A.V. Superanskaja, je například S. Rospond, který mluví o nezbytnosti jediného principu klasifikace neboli principium divisionis. Klasifikace musí být vyčerpávající, měla by obsahovat všechnen materiál a má mít gramatickou strukturu, ne lexikální. S touto klasifikací však není spokojen V.N. Toporov.

Vlastní jména a hlavně toponymistické názvy se obvykle zkoumaly z hlediska jejich původu. Všichni se snažili spojit toponyma s historickými fakty – reáliemi. Odtud pochází i banální sémantická klasifikace od rostlin přes zvířata,... S postupem času lze také sledovat dělení toponym podle sufixů, prefixů nebo flektivní derivace. K novějším autorům dělení patří například P. Lebel, Z.V. Rudcova nebo S.A. Koporský. Nehledě na autora nebo druh klasifikace musí být na prvním místě dělení předmětně-nominativní – nejdříve rozdělení na VJ a dále pokračuje už vnitřní klasifikace (toponyma, antroponyma,...).

1.3.2 KLASIFIKACE TOPONOMASTIKY

Popis a analýza vlastních jmen není jednoduchou záležitostí a rozhodně se neobejde bez určité klasifikace, která je v onomastice vnímána jako jakýsi základ práce odborníka. Vzhledem k velkému množství onomastických jevů existuje také mnoho parametrů, podle kterých lze propria klasifikovat. Tak jako u dělení onomastiky byl zřejmý rozdíl mezi klasifikacemi jednotlivých autorů, stejně tak je tomu i v tomto případě. Nelze říci, že jedna klasifikace je správná a ta druhá nikoliv. Každý posuzuje geografické názvy z různých aspektů a podle různých parametrů, proto zařazení některých zeměpisných názvů není vždy jednoznačné. Tyto názvy totiž spadají hned do několika skupin. Opět pro srovnání mezi ČR a RF uvedu příklad klasifikace R. Šrámka a A.V. Superanské.

Šrámek toponyma rozdělil na dvě skupiny. Oikonyma – vlastní jména osídlených objektů a částí těchto objektů. *Př.: domy, sídliště, města, vesnice*, které také pojmenovává jako urbanonyma, *hrady, mlýny, továrny*,... Druhou velkou skupinou jsou anoikonma neboli názvy neosídlených objektů, které ještě dále dělí takto:

1. Hydronyma – různé vodní plochy, *př.: oceány, moře, řeky, bažiny, nádrže, vodopády, zálivy, kanály, prameny, potoky, ...*

2. Oronyma – vlastní jména pro vertikální členění zemského povrchu, *př.: hůrky, kopce, hory, skály, srázy, sedla, jámy, jeskyně, roviny, ...*
3. Agronyma - vlastní jména pro ekonomicky využívané plochy, *př.: pole, lány, lesy, louky, chmelnice, ...*
4. Hodonyma – vlastní jména pro komunikační spoje, zařízení spojená cestami, *př.: polní cesty, silnice, poutní cesty, mosty, železnice, letiště, přístavy, ...*
Tato se podobají skupině dromonym, kterou uvádí A.V. Superanskaja.
5. Choronyma – názvy pro ty části zemského povrchu, které nejsou pojmenovány výše uvedeným způsobem. Ty se dále se dělí podle toho, jestli vznikly:
 - a. přirozeně – *př. pouště, světadily, ...*
 - b. uměle / zásahem člověka – *př. státy, kraje, okresy, národní parky, ...*

Zatímco R. Šrámek dělí toponyma na dvě skupiny, které se dále interně člení, A.V. Superanskaja všechna geografická jména zahrnuje do skupiny „zemský povrch / поверхность земли“, v níž dále rozlišuje na a) pevninu / сухопутная (территория), b) vodstvo / водная (акватория). Tuto velkou skupinu pak dále rozděluje na 10 menších, z nichž vnitřně člení jen jednu, a to ne v takovém rozsahu. Velkou a dále segmentovanou skupinu Šrámkových anoikonym u Superanské nenajdeme vůbec, ale zato dále dělí oikonyma, jež v jejím pojetí znamenají jakékoli sídlo. Jedná se o těchto 10 skupin:

1. Krajina a reliéf / ландшафт и рельеф - povrchové i podvodní. Reliéf může být kladný nebo záporný. *Příklad kladného reliéfu je kopec, hora, apod., a záporného například prohlubeň, prasklina a další.*
2. Oronyma / оронимы - vlastní jména místní, VJ pro vertikální členění zemského povrchu, *Př.: kopce, hory, vrcholy, pohorí, rokle, strže, sedla, jeskyně, ...* Tato skupina se shoduje se Šrámkovou.
3. Speleonyma / спелеонимы – VJ podzemních tvarů a míst, *př.: jeskyně, celé podzemní systémy, ...*
4. Hydronyma / гидронимы - VJ pro vody, *př.: bažiny, jezera, vodní nádrže, potoky, řeky, moře, oceány, kanály, prameny, ...* Zvláštním typem jsou podzemní řeky a jezera, která vzhledem k faktu, že se nacházejí pod povrchem země, můžeme řadit i mezi speleonyma. Taková hydronyma jako je zřídlo a pramen A.V. Superanskaja označuje jako mikrotoponyma / микротопонимы. Ty lze spatřovat i u jiných skupin, nejen u hydronym.

5. Drimonyma / дримонимы - *názvy lesních oblastí, hájků, lesíků, borů*
6. Fytonyma / фитонимы – VJ rostlin. Tuto skupinu Šrámek nezařazuje mezi bionyma.
7. Oikonyma / ойконимы – VJ jakéhokoli sídla. Zatímco R. Šrámek tuto skupinu už dále nesegmentuje, A.V. Superanskaja do této skupiny zařazuje také:
 - a. astronyma / астронимы – *názvy měst, př.: Kostroma / Кострома, Moskva / Москва, Vladivostok / Владивосток,...*
 - b. chorionyma / хорионимы – *názvy venkovských sídel*
8. Urbonyma / урбанонимы – vlastní, tzv. pomístní jména sídelních i nesídelních objektů a pojmenování ulic, názvy nejen budov, ale i interiérů, sálů,... *př.: Chrám Matky Boží v Paříži / Собор Парижской Богоматери, Empire State Building / Эмпайр-Стейт-Билдинг, Pentagon / Пентагон, Bílý dům / Белый Дом, Vladislavský sál / Владиславский зал (na Pražském hradě) a další.* Tuto skupinu R. Šrámek zařadil ještě mezi svá oikonyma, ale A.V. Superanskaja ji umístila zvlášť jako samostatnou kategorii toponym.
9. Dromonyma / дромонимы – *názvy dopravních cest, př.: silnice, dálnice, rychlostní silnice,...*
10. Choronyma / хоронимы – *názvy velkých oblastí (geografických, historických, ekonomických)*

2. PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část mé bakalářské práce je zaměřena, jak již napovídá její název Místní názvy Kostromy, na klasifikaci názvů ulic, postranních ulic, průjezdů, silnic, tříd, čtvrtí, nábřeží a náměstí v Kostromě. Označování těchto veřejných prostranství je určeno především k lepší orientaci ve městě, či obci. V menších obcích a vesnicích takového pojmenování ulic často není zapotřebí. Je zvykem pojmenovávat ulice konkrétními názvy, na rozdíl, například, od USA, kde se ulice často označují jen čísly, jako mnohé silnice.

Pracuji zde se 300 toponymy, jež jsem rozdělila podle jejich motivace do jednotlivých tematických skupin a podskupin. Jelikož jsou některé skupiny velmi početné, neuvádím u nich všechny nalezené názvy, ale jen několik příkladů. V některých skupinách jsem vybrala zástupce, u něhož jsou uvedeny údaje o vzniku, vývoji v historii, pojmenování, přejmenování či jiné zajímavosti. Některé názvy ulic se liší pouze číslicí. Jak již bylo zmíněno výše, klasifikace ulic nemusí být vždy jednoznačná, proto se stejný název může objevovat ve více skupinách. A naopak, u některých názvů nebylo možné dohledat informace o jeho přesném původu, nebo se s dalšími názvy neshodovaly podle podobných znaků. Z tohoto důvodu nejsou zařazeny v žádné skupině, ale jsou uvedeny zvlášť.

2.1 POJMENOVÁNÍ ULIC

Pojmenování ulic evropských míst sahá do dávné minulosti. Například u nás k jednomu z nejstarších důkazů lokálního názvosloví patří středověké označení pražského *Juditina mostu* ze 12. století, ale i dalších pražských čtvrtí. Samotné ulice se začaly pojmenovávat kolem 14. století a nazývaly se různě. Zpočátku se označovaly podle toho, co se na daném místě událo, podle názvu blízkého kostela, významných lidí tam žijících, jak místo vypadalo a jaký mělo charakter, kam ulice vedla, používaly se vlastenecké názvy či jména členů vládnoucích dynastií (př. *ulice Kožná*, *ulice Provaznická*, *ulice Karla Jaromíra Erbena*,...). Povinné označování ulic bylo zavedeno koncem 18. století. V souvislosti s touto nově vzniklou situací se začaly používat i jednotné plechové tabulky s názvy ulic, které se umísťovaly v příslušné ulici

vždy na první dům. V průběhu dějin se ulice pojmenovávaly a přejmenovávaly pod vlivem nejrůznějších událostí. K největšímu přejmenování ulic u nás docházelo během 20. století. Nejdříve v roce 1918, kdy bylo třeba odstranit rakouské symboly, poté v roce 1939 a 1945, kdy se nejdříve zaváděly a poté likvidovaly nacistické názvy, a stejně tak tomu bylo i v letech 1948 a 1989. Tehdy ale šlo o komunistická označení. Podobná situace pojmenování míst se týká i Kostromy.

Na konci 15. století se Kostroma rozdělila na dvě části, z nichž jedna byla původní, tzv. *костромский Кремль*, ke kterému se připojila část nová *Вознецкий посад*. V důsledku tohoto rozdělení se další pojmenování a vznik nových částí města staly tradicí. Po roce 1619, kdy byly v Kostromě vybudovány hradby, vznikaly nové ulice, které však nebyly příliš dlouhé. Tehdy se ke třem krátkým ulicím Kremlu připojilo několik dalších ulic Nového města a řada nových ulic vedla podél vnější strany kremelských stěn. S přibývajícím časem v Kostromě vznikalo mnoho osad a zastavovaly se i okrajové části města. První z těchto osad ze 14. století nesla název *Русинова слобода*. Velkou vlnu vzniku nových osad Kostroma zaznamenala v 16. století – *Рыбная, Пищальная, Полянская, Кирпичная, Кузнечная, Ямская, Арапова...* Některé z těchto osad se již v té době staly ulicemi (ул. *Русинова* nebo ул. *Ташеева*). Důležité informace o množství ulic v Kostromě obsahuje zápis z roku 1628, ze kterého se můžeme dozvědět, že město na začátku 17. století disponovalo náměstím, 80 ulicemi (ул. *Русинова, ул. Стрелинла, ул. Калаиная, ул. Варварская, ул. Немецкая...*) a 40 postranními ulicemi (*пер. Лисичников, пер. Цыцин, пер. Подошевный, пер. Кисельный...*). Některé ulice ale ještě název neměly, a proto se označovaly podle topografického příznaku, např.: „*ulice od Jamské osady přes Bogojavlenský klášter k městu / улица от Ямской слободы через Богоявленский монастырь к городу*“. Protože město nebylo ještě tak rozlehlé jako dnes, spousta ulic vedla jen do pole nebo k lesu. Ve 2. polovině 18. století došlo v Kostromě k velkému požáru, jenž zničil celou historickou zástavbu, a tak architekti vytvořili nový plán města, z něhož vyplývalo nejen to, že Kostroma bude otevřená na Volhu, ale také díky němu vzniklo autentické náměstí s paprscitě vybíhajícími ulicemi, které jsou mezi sebou spojeny čtyřmi polokruhovými ulicemi. V letech 1781 – 1784 se ulice začaly přejmenovávat, přičemž se ty hlavní pojmenovávaly na počest Kateřiny Veliké a členů císařské rodiny (ул. *Павловская, ул. Марьянская...*) a podle sousedních kostelů (ул. *Дмитриевская...*). Změny názvů však způsobovaly zmatek, protože obyvatelé ulice pojmenovávali stále původními názvy,

zatímco v oficiálních dokumentech se používaly již názvy nové. Počátkem 19. století se zvětšovala i rozloha Kostromy a s přibývajícím zástavbou dalších částí města, budováním továren a rozvojem infrastruktury vznikaly stále nové ulice. Výstavba vlakového nádraží v roce 1887 dala impuls k rozvoji zavalžské části města. K dalšímu velkému přejmenování ulic došlo po říjnové revoluci, kdy se jim přidělovala hlavně jména revolucionářů. Ve 30. letech Kostroma zaznamenávala velký příliv přistěhovalců z venkova, díky nimž se město dále rozrůstalo, ale druhá světová válka tento růst na chvíli pozastavila. Již od 50. let však Kostroma pokračovala v dalším rozšiřování svých hranic.

Jak bylo již zmíněno, nejdříve vznikaly zvyklosti pojmenování, které se postupem času změnilo na přesná pravidla. Každé město a oblast disponuje pravidly trochu odlišnými, to zásadní však zůstává stejné. Jedním z pravidel je například nepojmenovávat ulice po dosud žijící osobě. Některá města jsou více kreativní a nebojí se zařadit i vtipné názvy, zatímco jiná toto striktně odsuzují.

2.2 KLASIFIKACE MÍSTNÍCH NÁZVŮ PODLE MOTIVACE

2.2.1 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ KOMUNIKAČNÍCH SPOJŮ

V této práci operuji s názvy jako *улица*, *переулок*, *проезд*, *проспект*, *микрорайон*, *шоссе*, *набережная* nebo *площадь*. Některá označení v České republice (ČR) nepoužíváme, proto je nutné zde objasnit, co se pod jednotlivými označeními těchto prostor skrývá.

Substantivum *улица* - ulice je nám sice známé, ale přesný výklad podle ruského výkladového slovníku zní takto: „prostor mezi dvěma řadami domů v obci, který je určen pro průchod nebo průjezd“. Prostor zvaný *переулок* - postranní ulice vysvětluje Новый толково-словообразовательный словарь русского языка tímto způsobem: „malá ulice, která často příčně spojuje dvě jiné ulice“. Podle Etymologického slovníku ruského jazyka - Этимологический словарь русского языка vzniklo slovo *переулок* od podstatného jména *улица*, ke kterému se přidala předpona *пере*. Slovo *проезд* - průjezd podle téhož výkladového slovníku vzniklo od slovesa *проезжать* čili projíždět, tedy jde o místo, kudy lze projet. Je to spíše silnice než cesta pro pěší. Místo jako je *проспект* - třída

je u nás ve větších městech velmi rozšířené a podle stejného výkladového slovníku je charakterizováno jako velká, široká a rovná ulice ve městě. Etymologický slovník uvádí, že toto substantivum přišlo do ruského jazyka z němčiny, konkrétně ze slova „*prospekt*“, neboli rusky *вид, перспектива*. Ke stejně rozšířeným patří i *микрорайон* – čtvrť a je popsáno takto: „základní jednotka současné městské obytné zástavby, představující komplex obytných domů a komunálních služeb“. Substantivum *шоссе* je ekvivalentem pro silnici, tedy cestu pro automobily s pevným povrchem a z etymologického slovníku se můžeme dozvědět, že toto podstatné jméno do ruštiny opět přišlo z německého jazyka – *Chaussé*, nebo přímo z francouzštiny – *chaussé*, či z latiny – *calciata (via)*. Pojem *набережная* - nábřeží stejný výkladový slovník interpretuje jako ulici na břehu řeky. Nábřeží je zároveň jedním z velmi oblíbených míst na procházky či odpočinek. Posledním výrazem je *площадь* - náměstí, které se v současné době nachází i na spoustě vesnic. Výkladově-slovtvorný slovník má pro toto označení veřejného prostranství hned několik definic, z nichž jsem vybrala jen jednu: „plochý prostor určený pro společenské účely, obvykle architektonicky sjednocený (ve městě, vesnici atd.), ze kterého se rozbíhají ulice do různých stran“. Podle etymologického slovníku tento pojem vychází ze slova „*ploskědb*“ čili *плоский* - plochý.

Tato skupina není sice příliš rozsáhlá, co se týče vzniku místních názvů odvozených od názvu nějaké cesty či třídy, ale v excerpovaných jednotkách se nachází mnoho místních názvů obsahujících 6 výše uvedených pojmů.

1. Názvy ulic obsahující pojem silnice (*ул. Дорожная, ул. Дорожная 2*), dálnice (*ул. Магистральная*), železnice (*ул. Железнодорожная*), třída, který lze vyjádřit buď výrazem *проспект* (*ул. Рабочий Проспект*) nebo *бульвар* – podle etymologického slovníku jde původně o podstatné jméno *гульвар* spojené se slovesem *гулять* čili procházet se (*ул. Бульварная*).
2. Přehled místních názvů obsahujících slovo (či jeho zkratku) *улица, переулок, проезд, проспект, микрорайон, шоссе, набережная, площадь*.

Дruh топонима	Поčet nalezených топоним	Пříklady
Микрорайон / мкрн	4	микрорайон Паново, микрорайон Черноречье,...
Набережная / наб.	2	Нижняя набережная, Чернигинская набережная
Переулок /	24	переулок Инженерный, переулок

пер.		Кадыевский, переулок Островной,...
Площадь / пл.	1	площадь Мира
Проезд / Пр-зд	31	проезд Давыдовский, проезд Заречный, проезд Маяковского,...
Проспект / пр.	2	проспект Мира,...
Улица / ул.	233	улица Космонавтов, улица Луговые Концы, улица Транспортная,...
Шоссе	3	Кинешемское Шоссе, Некрасовское Шоссе,...

2.2.2 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD JMEN VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ

Do této skupiny jsem zařadila všechny názvy klasifikovaných ulic, jež jsou odvozené od jmen významných osobností. Skupinu však ještě dále dělím, protože je velmi početná. Mezi 44 názvy takto vzniklých ulic se vyskytují především ruští umělci, nejčastěji jsou zastoupení spisovatelé (*ул. Горького, ул. Лермонтова, ул. Некрасова, ул. Пушкина, ул. Тургенева,...*), hudební skladatelé (*ул. Чайковского*) či dramaturgové (*ул. Островского*), revolucionáři (*ул. Задорина, ул. Я. Кульпе, ул. Шагова,...*), kosmonauti (*ул. Гагарина, ул. Терешковой, ул. Титова*), politici (*ул. Димитрова, ул. Ленина*), hrdinové SSSR (*ул. Беленогова, ул. Ворошилова, ул. М. Новикова, ул. Ю. Смирнова,...*) či členové komunistické strany (*пер. Комлевский, ул. Стопани, ул. Сутырина,...*). Do výše uvedených skupin by se mohli zařadit ulice pojmenované po kostromských rodácích jako (*ул. Голубкова, ул. Подлипаева, ул. И. Сусанина, ул. Федосеева*) mezi které se řadí i sportovci (*ул. Н. Бабушкиной*) nebo lékaři-chirurgové (*ул. Спасокукоцкого*).

ул. Островского

Ulice Ostrovského je nejen jednou z nejstarších ulic Kostromy, není-li dokonce nejstarší, ale také jednou z nejzachovalejších ulic s historickou zástavbou, jejíž četné stavby jsou současně architektonickými památkami a dodávají tak celé ulici půvab. V polovině 13. století byl na ní obnoven Kostromský kreml a vedla tudy stará cesta na Moskvu. V prvních stoletích své existence ulice nesla název *ул. Мианская*, roku 1784 dostala název *ул. Московская*, po revoluci byla ulice přejmenována na *ул. Трудовой школы*, a to proto, že se na ní nacházelo několik středních škol. Později

dostala své současné jméno po A.N. Ostrovském, který byl v Kostromě velmi oblíben a po této ulici jezdil do Ipatjevského kláštera. Tomuto významnému dramaturgovi v Kostromě zasvětili nejen ulici, ale mimo jiné také altánek na břehu Volhy, divadlo či památkovou rezervaci. Od 18. století se nezměnil tvar ani velikost ulice, ale název neměla jednotný. Její části se zpočátku jmenovaly různě, například *Гноище*, *Глинище* atd., ale po revoluci se tyto názvy sjednotily. S počátkem historie Kostromy úzce souvisí křižovatka dvou ulic – *ул. Островского* a *ул. Пятницкая*. V 10. století se zde totiž usadili Slované, kteří sem přišli z horního toku řeky Volhy. Tehdy, v roce 1152, zde kníže Jurij Dolgorukij vybudoval dřevěné hradby prvního Kostromského kremlu. Ještě na počátku 19. století, strží v této ulici protékala řeka Sula, na níž si místní lidé užívali zimních radovánek, avšak v roce 1823 byla zasypana a celá ulice vydlážděna. V ulici stojí za zmínku i několik domů, které se něčím proslavily. Například jeden z nich vzbuzoval u G.K. Lukomského dojem, že v takovém domě mohly žít Čechovovy tři sestry. Jiný dům se objevil ve snímku *-Леди Макбет Мценского уезда-* z roku 1915. Mezi dřívější zástavbu patří i kostely *Церковь Иоанна Предтечи*, *Церковь Богоотцов Иоакима и Анны*, pekárna, střední odborná škola s technickým zaměřením, soukromé dívčí gymnázium, mlýn, závod na výrobu bot, druhá kostromská plátěná dílna, závod na zpracování příze nebo dětský domov, který od roku 1872 fungoval asi 50 let.

2.2.3 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ POVOLÁNÍ

Kromě názvů ulic odvozených od jmen lidí, se v excerpovaných ulicích vyskytovaly i názvy jejich profesí. Co se týče druhů povolání, objevilo se jich tu 16, avšak názvů ulic je 35. To z toho důvodu, že některé ulice se liší pouze číslicí. V tomto případě jde o ulici s názvem *ул. Рабочая 1 – ул. Рабочая 11*. Mnoho profesí je spojeno s rozvíjejícím se průmyslem a pracovníky kostromských továren. Jak již bylo zmíněno výše, v Kostromě již v 18. století vznikl závod na zpracování plátna (*Пр-зд Льянщиков, пр. Текстильщиков, ул. Текстилей, ул. Ткачей*), poté se rozvíjela i jiná odvětví průmyslu (*ул. Дровяная, ул. Красный Металлист, ул. Машиностроителей, пер. Металлистов, ул. Сплавщиков*). Mezi další ulice odvozené od názvů povolání patří (*ул. Депутатская, ул. Космонавтов, ул. Крестьянская, ул. Мичуринцев, ул. Мясницкая, ул. Пастуховская, ул. Стрелецкая, ул. Эскаваторщиков* nebo *ул. Ямская*). Do této skupiny spadají i místní názvy odvozené od řemesla (*пер. Кустарный, пер. Ремесленный*) či jiného

druhu práce a výroby (*Производственный пер., ул. Строительная, ул. Труда*). Kromě všech těchto uvedených ulic jsem sem zařadila i název ulice, který není odvozen přímo od profese, ale od vysokoškolského titulu (*пер. Инженерный*).

проспект Текстильщиков

Za datum vzniku této třídy je považován 15. květen 1796, ale poprvé se ulice objevila v městských plánech už v roce 1781. Tehdy byla pojmenována podle kostela *церковь царя Константина*, jenž stál na jejím místě – *улица Цареконстантиновская*. V listopadu 1918 dostala nové jméno *улица Пролетарская* a následně byla přejmenována na *проспект Текстильщиков*, a to podle místních obyvatel, kteří většinou pracovali v tamních továrnách na zpracování lnu. Od 14. století až do revoluce byl na místě této ulice chudý ženský klášter *Анастасиин Ризположенский женский монастырь*, ve kterém se nacházela škola se šesti třídami pro dívky, kde učily milosrdné sestry. Na území kláštera měly své místo i léčebny a nemocnice, které však byly spolu s klášterními budovami zničeny po vítězném říjnu. Největší událostí, kterou bylo možné na této ulici zhlédnout, byl jarmark *Девятая ярмарка* (zmněná u *Млечной Горы*), který sem svými kolotoči, houpačkami, cirkusovými stany a stánky lákal nejen děti, ale i ostatní lidi z okolí. Jednou z událostí s nepříjemným koncem bylo veřejné shromáždění u památníku Ivana Susanina a následný průvod mladých účastníků tohoto shromáždění, které se konalo 19. října 1905. Část burcujících se podařilo zahnat do jednoho z místních domů, který zdevastovali. Několik dívek a chlapců přitom bylo vážně zraněno a jeden člověk dokonce zabit. Co se týče továren a zajímavých budov, ve 2. polovině 18. století byl zde otevřen malý závod na zpracování plátna, jenž na počátku 19. století shořel a jeho místo zaujala policejní stanice. V té době se zde nacházel také závod na výrobu zvonů a měděných nádob, ve kterém se na konci 19. století vyráběly parníky a zemědělské stroje. Z dalších továren bych zmínila kožedělnou, kterou v 80. letech 19. století vystřídal Porodnický ústav Čižova. Jednalo se o první kostromskou porodnici, která byla na tehdejší dobu velmi moderně vybavena. Při tomto ústavu zde otevřeli střední odbornou školu pro porodní asistentky, jenž se v roce 1901 stala součástí státní, později městské, nemocnice. Nesmím opomenout ani lněný závod Lenina, který původně založili moskevští kupci *Трет'якови* – zakladatelé známé *Трет'яковской галереи* v Moskvě.

2.2.4 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD OZNAČENÍ LIDÍ

13 nalezených názvů, které spadají do této skupiny, dále dělím na 4 menší podskupiny podle podobných vlastností.

1. Názvy ulic odvozené od označení skupiny lidí podle věku (*Пр-зд Детский, ул. Малышковская, ул. Молодежная, ул. Юношеская*).
2. Názvy ulic odvozené od označení nově přistěhované skupiny lidí (*ул. Новоселов, ул. Новосельская*).
3. Názvy ulic odvozené od příslušníků nějakého celku – organizace, spolku, ... (*ул. Гражданская, ул. Коммунаров, ул. Студенческая, ул. Юных Пионеров*).
4. Názvy ulic odvozené od příslušníků národů nebo skupin (*ул. Волгарей, ул. Славянская, Пр-зд Татарский*).

2.2.5 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ STAVEB, BUDOV A V NICH SE NACHÁZEJÍCÍCH SPOLEČNOSTÍ A PODNIKŮ

Tato skupina obsahuje 23 názvů, které byly vytvořeny od názvů institucí a typů budov, které se v těchto ulicích nacházely. Také jsou zde zařazena toponyma podle toho, co se v budově nachází. Všechny zkoumané jednotky v rámci této skupiny jsem rozdělila do těchto podskupin:

- Knihovny (*пер. Библиотечный, Пр-зд Библиотечный*)
- Nádraží (*ул. Вокзальная, ул. Привокзальная*)
- Policejní okrsky – ty se liší jen číslicí (*ул. Участковая 1, ул. Участковая 2*)
- Klub (*ул. Клубная*)
- Chaty (*ул. Дачная*) nebo statky (*ул. Усадебная*)
- Dílny, podniky, závody: kovárna (*ул. Кузнецкая*), mlýn (*пер. Ветреный, - ветряные мельницы, пер. Мельничный*), podniky (*ул. Гидростроительная, ул. Комбинатовская, ул. Коминтерна, ул. Красная Маевка, ул. Силикатная*)
- Továrny (*ул. Заводская*) a konkrétní název továrny (*ул. Катущечная*)
- Hasičská zbrojnice (*пер. Пожарный*)
- Budovy spíše s humanitním zaměřením (*ул. Почтовая, ул. Санаторная, Пр-зд Школьный*).

2.2.6 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ MĚST, VESNIC, OSAD, PARKŮ

Nejobsáhlejší skupinou jsou toponyma spojená s názvy měst, vesnic, samot, osad a parků nebo přímo tento pojem obsahují. 55 toponym jsem rozdělila do následujících podskupin:

1. Toponyma odvozená od názvů měst
 - a. Toponyma obsahující pojem město / *город* (ул. *Городская*, ул. *Загородная 1*, ул. *Загородная 2*, ул. *Пригородная*).
 - b. Toponyma odvozená od názvů měst, které se nacházejí kolem Kostromy, a jejichž směrem vedou silnice (ул. *Вологодская* - Вологда, ул. *Галичская* – Галич, *Кинешемское Шоссе* - Кинешма, ул. *Костромская* - Кострома, ул. *Московская* - Москва, ул. *Смоленская* - Смоленск, ул. *Ярославская* - Ярославль,...).
2. Toponyma odvozená od názvů vesnic
 - a. Názvy obsahující pojem vesnice / *село* (ул. *Красносельская*), nebo název cesty, která vede mezi menšími obcemi / *проселок* (ул. *Проселочная*).
 - b. Názvy odvozené od názvů vesnic (ул. *Байдарская* - Байдар; *Васильевское Шоссе* - Васильевское; *Пр-зд Говядиново* - Говядиново; *Пр-зд Давыдовский 1* - *Пр-зд Давыдовский 6* - Давыдково; *Пр-зд Караваяевский*, ул. *Старокараваевская* - Караваево; ул. *Молвитинская* - Молвитино; ул. *Пантусовская* - Пантусово; ул. *Верхнеселищенская*, ул. *Нижнеселищенская*, ул. *Селищенская* - Селище,...).
3. Toponyma odvozená od názvů osad
 - a. Názvy obsahující pojem osada / *посёлок*, *слобода* (ул. *Красная Слобода*, ул. *Поселковая*, ул. *Рабочая Слобода*).
 - b. Názvy odvozené od názvů osad (*пер. Кадыевский* - Кадый).
4. Toponyma odvozená od názvů samot (*Чернигинская Наб.*, *Мкрн Паново*).
5. Toponyma odvozená od názvů parků (ул. *Берендеевская 1* - ул. *Берендеевская 4* - Берендеевка).

ул. Смоленская

Smolenská ulice je zajímavá z několika hledisek. Na rozdíl od mnohých kostromských ulic nebyla nikdy přejmenována a vznikla na konci 18. století spojením několika menších postranních ulic. Původní název Smolenské ulice byl spojen se Smolenskou ikonou Matky Boží v chrámu Козьмодемьянская церковь. V roce 1812 byl však původ jejího názvu přehodnocen, a to v souvislosti s Vlasteneckou válkou, během které bylo do Kostromy evakuováno mnoho smolenských úřadů, škol i lidí, jimž kostromští obyvatelé velmi pomohli. Poskytli jim přístřeší a uspořádali finanční i materiální sbírky. Od této doby je Smolenská ulice vnímána jako symbol spojení dvou starých ruských měst. Jelikož původní dřevěnou zástavbu ulice v roce 1847 zničil rozsáhlý požár, většina domů pochází z přelomu 19. a 20. století. V této době v jednom z místních domů bydlel revolucionář a redaktor nelegálních bolševických novin „Северный рабочий“ А.М. Stopani, po němž je pojmenována jedna z kostromských ulic.

2.2.7 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD PŘÍRODNÍCH ÚKAZŮ

Do této velmi početné skupiny jsem zařadila všechna toponyma, která jsou nějakým způsobem spojena se zemí a přírodou. Skupinu 42 místních názvů dále rozdělují do dvou, jež se opět vnitřně člení. V excerpovaných jednotkách se nejčastěji objevovaly názvy spojené s vodstvem, ve většině případů se jednalo o pojem řeka nebo název řeky. Druhou velkou podskupinu v rámci této skupiny tvoří vertikální členění zemského povrchu, jež obsahuje snad vše od strží přes lesy až po hory.

1. Vodstvo – v rámci této skupiny se vyskytují další menší podskupiny jako jsou
 - a. Řeky
 - toponyma odvozená od pojmu řeka / река (ул. Заречная, Пр-зд Заречный I, пер. Приречный, ул. Речная,...)
 - toponyma odvozená od názvu řeky (ул. Заволжская, ул. Волжская – řeka Волга, ул. Ключевская – říčka Ключёвка, ул. Солоница – říčka Солонка, Пр-зд Чернореченский, Мкрн Черноречье – řeka Черная река).
 - a. Jezera (ул. Озерная).
 - b. Rybníky (ул. Долматова – Долматовский пруд).

c. Voda (*ул. Безводная, ул. Водяная*).

2. Vertikální členění zemského povrchu – do této skupiny jsem zařadila všechna toponyma, která souvisejí s vertikálním členěním země. Skupina je poměrně početná, proto opět uvádím jen zástupce jednotlivých podskupin, jejichž názvy jsou odvozené přímo od následujících pojmů nebo jejich označení: hory (*ул. Горная, ул. Подгорная,...*), kopce (*ул. Холмовая,...*), rokle (*ул. Овражная*), zahrady (*ул. Огородная,...*), parky (*ул. Парковая*), louky a palouky (*ул. Луговые Концы, ул. Полянская,...*), lesy (*ул. Боровая, ул. Дубравная, ул. Лесная*), pole (*ул. Полевая*), ostrovy (*пер. Островной*) a názvy vytvořené od substantiva břeh / берег (*ул. Набережная, пер. Прибрежный* atd.).

ул. Горная

Улица Горная je zajímavá nejen svými stavbami, jejími obyvateli a závody, které se na ní nacházely, ale také je s ní spojena jedna z místních pověstí.

Původně se tato ulice jmenovala Богословская, a to podle kostela церковь Иоанна Богослова, který se nacházel na vrcholu hory Каткиная гора, kam ulice vede, a podle níž byla ulice s největší pravděpodobností roku 1924 pojmenována. Její původní zástavba byla opět dřevěná a stavěly se pouze jednopatrové domy, a to především v 1. polovině 19. století. Zmíněný kostel na vrcholu hory však stojí už od století patnáctého. Na hoře byly také postaveny 2 ze 14 kostromských kremelských věží. Na konci 18. století si tuto ulici oblíbili medicí, kteří obývali místní domy. Mezi další obyvatele zdejších domácností patřil i strýc významného, v Kostromě velmi oblíbeného, ruského dramaturga, jemuž byl věnován název ulice a dalších míst ve městě, A.N. Ostrovského. V domě Ostrovského později bydlela L.E. Tapric, která v Kostromě otevřela školu pro děti, jež se připravovaly na gymnázium. Dalším významným člověkem žijícím v této ulici byl spisovatel A.F. Pisemskij, jenž Kostromu zobrazoval ve svých dílech jako: Тысяча душ, Люди сороковых годов, atd. Na místě této ulice se také nacházel například kožedělný závod, závod na cigarety, či moderní pekárna, kterou nelze přehlédnout – velký cihlový červený dům.

Ulice vede až ke břehu řeky Volhy, v jehož blízkosti se nacházejí prameny, které mají výbornou a blahodárnou vodu. S tím souvisí i legenda o obyvateli Katinské hory – A.P. Jermolovi, který zde bydlel u kněze. Jeho oblíbenou zimní činností bylo sjíždění hory na sáňkách. Když jednoho dne horu sjížděl, nechtěně srazil kuchařku svého

domáciho, která šla právě do kopce s plnými vědry vody. Žena se zlobila, ale Jermolov se jí zavázal, že dokud bude bydlet u kněze, pro vodu bude chodit sám. A tak se také stalo. Svůj slib dodržel.

2.2.8 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ ROSTLIN A ROSTLINSTVA

Do skupiny místních názvů odvozených od názvů rostlin a rostlinstva jsem zařadila 14 místních názvů, jež se v Kostromě vyskytují. Některé názvy vznikly od nedaleko se nacházejícího lesíku či místa, kde se daným rostlinám dařilo, jiné od místa, kde se používaly. Mezi nalezenými názvy se vyskytují názvy stromů (ул. Березовая Роща, ул. Калиновская, Пр-зд Кленовый, Пр-зд Рябиновый, ул. Сосновая), ovoce (ул. Вишневая, ул. Клубничная), název obsahující slovo *zelenina* (ул. Овощная), květina (ул. Цветочная), části rostlin jako *jehličí* (ул. Хвойная), nebo rostlinný materiál – *seno* (пер. Сенной, ул. Сенная) či *rašelina* (ул. Торфяная). Posledním toponymem, který patří do této skupiny je пер. Зелёный, jenž získal své jméno v souvislosti s tím, že se v jeho okolí vyskytovalo mnoho rostlin a zeleně.

ул. Сенная

Jednou z mála ulic nacházejících se nedaleko centra Kostromy, jejíž předrevoluční dřevěná zástavba se dochovala dodnes, je právě ул. Сенная. Svůj název ulice získala v 80. letech 18. století, díky Sennému trhu, který se nacházel vedle ní. Dříve její místo zaujímala *Кужнецкая слобода*, kterou však roku 1773 zničil velký požár, jenž mohl být místními hašen z rybníku *Медный пруд*, který sloužil jako zásobárna vody pro takové případy. Tento byl ale na počátku 20. století zasypán. Zanedlouho po požáru byly vypracovány plány, ve kterých se objevuje již nová ulice s dnešním názvem. Je tím také jednou z nejstarších kostromských ulic, jež se nikdy nepřejmenovala. Po několika letech se zde začaly stavět i první domy, z nichž byla převážná většina situována na pravou stranu ulice. Společně s ulicemi ул. Комсомольская, ул. Смоленская, ул. Крестьянская a postranní uličkou пер. Мельничный tato ulice tvoří druhý polookruh okolo kostromského centra. *Сенная ул.* není sice příliš velká, ale i přes to zasahuje do dvou městských čtvrtí. Jak se zdá, snad každá ulice v Kostromě byla domovem významných osobností či jejich příbuzných, kteří jsou známí nejen v Rusku, ale i po celém světě. Ani tato ulice není výjimkou. V jednom z nenápadných

domů Senné ulice bydlel vědec P.N. Tretjakov, syn velmi známého umělce N.N.Tretjakova.

2.2.9 MÍSTNÍ NÁZVY OMDVOZENÉ OD NÁZVŮ SPOJENÝCH S DOPRAVOU A DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY

Do této nevelké skupiny jsem zařadila tři názvy ulic, které jsou spojené s dopravou (*ул. Транспортная*) a dopravním prostředkem. Co se týče dopravních prostředků, jde konkrétně o druh lodi, což je pro Kostromu typické, jelikož jí protéká řeka Volha a Kostroma. Jedním z názvů je ulice pojmenovaná po kajaku (*ул. Красная Байдарка*). Druhá ulice byla pojmenována po lodi obecně (*ул. Судостроительная*), a to v souvislosti s tím, že mezi stavebními firmami nacházejícími se na místě tehdejší osady měla své místo i loděnice.

2.2.10 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ BAREV

Do další skupiny patří 10 místních názvů Kostromy, které sice mnohdy nevznikly přímo od názvu barvy, ale jsou s ní spjaty. Tyto názvy se svým vznikem kryjí i s jinými skupinami, avšak i zde mají své místo. Většinou jde o víceslovné nebo složené názvy spojené s následujícími barvami:

1. zelená / зелёная (*пер. Зелёный*)
2. červená / красная (*ул. Красная Байдарка, ул. Красная Маевка, ул. Красная Слобода, ул. Красноармейская, ул. Красносельская, ул. Краснофлотская, ул. Красный металлист*)
3. černá / чёрная (*Пр-зд Чернореченский, Мкрн Черноречье*).

Nejčastěji se zde vyskytovaly názvy odvozené od červené, rudé barvy, která měla dříve význam – revoluční. Podle výkladového slovníku se slovo красный vztahovalo k revoluční činnosti, sovětskému režimu a Rudé armádě. Přídomkem красный se označovali například stoupenci či členové bolševické strany. Jedním z nejznámějších názvů obsahujících adjektivum красный je *Красная площадь*, jejíž název byl sice spojován s rudými zdmi Kremlu a také vnímán jako revoluční, ale ve skutečnosti jde o prvotní význam slova – krásný, nikoli červený.

2.2.11 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ SVĚTOVÝCH STRAN

Další ne příliš zastoupenou skupinou jsou názvy ulic odvozené od označení světové strany. Většinou vznikly díky své poloze v Kostromě, nebo kvůli tomu, že vedou

na danou světovou stranu. V této skupině jsou zastoupeny 3 světové strany – sever / север (ул. Северная), jih / юг (ул. Южная) a východ / восток (ул. Восточная 1, ул. Восточная 2).

2.2.12 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD DNŮ, ROČNÍCH OBDOBÍ A SVÁTKŮ

V této skupině jsou zařazeny všechna nalezená toponyma vytvořená od názvu nějakého časového úseku, který lze nalézt v kalendáři. Jedná se přímo o konkrétní významné dny, dny v týdnu a roční období.

1. Dny v týdnu (ул. Пятницкая – пятница / pátek)
2. Svátky (ул. 8 Марта, ул. 1 Мая)
3. Roční období (ул. Осенняя – осень / podzim)

улица Первого Мая

Dříve se tato ulice skládala z těchto dvou částí – osada *Рыбная слобода* a ulice ул. *Бережная*. Na počátku 17. století byla osada zrušena a spojila se s ulicí, které se v 18. století začalo říkat *Верхняя Набережная*, ale jejím částem zůstala ještě dlouho vlastní jména – *Архангельская Набережная*, *Успенская Набережная* atd. Současný název ulice získala roku 1925. Nachází se na ní brána do města zdobená zlatými obelisky, která měla být v roce 1823 vyzdobena a upravena při příležitosti očekávaného příjezdu Alexandra I., který se nakonec nekonal. Z obchodů, závodů a institucí nacházejících se na území ulice stojí za zmínku pekárna, zlatnictví a zlatnická dílna, pivovar, továrna na zpracování dřeva, pedagogická fakulta, Grigorovské dívčí gymnázium či obchodní škola.

Na tuto ulici lze nahlížet i z jiného úhlu pohledu. Je pojmenována podle svátku, který připadá právě na den 1. května. Poprvé tento svátek Ruská říše oslavila v roce 1890 ve Varšavě, ale roku 1891 se první máj slavil už v hlavním městě Petrohradě. Původně svátek nesl jméno *День международной солидарности трудящихся* / Den mezinárodní solidarity pracujících, ale nyní ho všichni znají pod názvem *Праздник Весны и Труда* čili Svátek jara a práce. Od roku 2001 je tento svátek dokonce obsažen v zákoníku práce Ruské federace, a tak v tento den Rusové nechodí do práce. Pořádají se veřejná shromáždění různých politických stran, ale především lidové pochody, nebo výlety mimo město. Lidé si tento volný den snaží užít a odpočinout si.

2.2.13 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁBOŽENSKÝCH POJMŮ

Malou skupinou jsou i místní názvy odvozené od církevních pojmů. Místa se tak mohou nazývat například v souvislosti s přilehlým kostelem či klášterem, ale také podle církevní osoby, což je i jeden z následujících případů. V souvislosti s tímto tématem jsem našla pouze dvě místa, jejichž názvy jsou odvozeny od církevních pojmů (*пер. Воскресенский, пер. Безбожный*) a jedno odvozené od jména církevní osoby – mučedník Лавр (*ул. Лавровская*).

ул. Лавровская

Jak již bylo uvedeno výše, tato ulice byla pojmenována po jednom ze dvou mučedníků - Flor a Lavr, proto bych se ráda zmínila o tom, kdo tito dva svatí byli. Flor a Lavr byli bratři a žili ve 2. století v Byzantské říši, ale později se přestěhovali do Ilýrie. Odtud byli posláni do sousedství, aby se zapojili do stavby pohanského chrámu, kde urputně pracovali, rozdělovali výplaty žebrákům, sami dodržovali přísný půst a stále se modlili. Jednoho dne se však syn místního pohanského kněze Mamertina neopatrně pohyboval kolem stavby chrámu, spadl mu do oka úlomek kamene a oko mu poranil. Flor i Lavr rozzlobeného kněze ujišťovali, že jeho syn bude vyléčen. Chlapce vzali k sobě a učili ho věřit v Krista. Po té, co chlapec uznával Ježíše Krista za opravdového boha, oba bratři se za něj začali modlit a oko se mu vyléčilo. Když kněz viděl, k jakému zázraku došlo, také v Krista začal věřit. Po čase byla stavba chrámu dokončena, bratři shromáždili všechny, kteří při stavbě pomáhali, do východní části chrámu umístili svatý kříž a celou noc se modlili. Kvůli této události byli Mamertin, jeho syn a 300 křesťanů odsouzeno k upálení a Flor s Lavrem byli vhozeni do prázdné studny a zasypani.

2.2.14 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD SOVĚTSKÝCH POJMŮ

Další nevelkou skupinu tvoří 8 názvů, které jsou spojeny se Sovětským svazem (SSSR). Jelikož socialistický stát fungoval poměrně dlouhou dobu, přinesl s sebou, kromě jiného, i několik označení Kostromských ulic, jež jsou spojena s nejrůznějšími událostmi. Dvě z ulic jsou pojmenovány přímo po části názvu státu, a to *ул. Советская* a *ул. Социалистическая*. V listopadu roku 1917 došlo k Říjnové revoluci (VŘSR), která, jak by se mohlo zdát, se SSSR přímo nesouvisí, protože Sovětský svaz vznikl až v roce 1922, ale opak je pravdou. Proto této události v Kostromě věnovali několik ulic. První souvisí přímo s názvem *ул. Октябрьская* a další dvě byly pojmenovány

na počest jejího výhočí – 1. výhočí (ул. *Борьбы*) a 40. výhočí (ул. *Юбилейная*). Se sovětským svazem je spojena i jeho armáda – Dělnicko-rolnická rudá armáda / Рабоче-крестьянская Красная Армия, nazývaná jen jako Rudá armáda, jejíž jméno nese další z Kostromských ulic ул. *Красноармейская*. Poslední dvě ulice označují členy tehdejšího pionýrského sdružení (ул. *Юных пионеров*) a revolucionáře (ул. *Коммунаров*).

2.2.15 MÍSTNÍ NÁZVY SPOJENÉ S VÁLKOU A ARMÁDOU

V průběhu dějin se nejen na území Ruska odehrálo mnoho válek a těžkých bojů, proto se zde vyskytuje skupina toponym, která jsou pojmenována po různých válečných událostech a také po skutečnostech, jež válce následovaly. Tuto skupinu tvoří 10 místních názvů (ул. *Боевая 1*, ул. *Боевая*, ул. *Красноармейская*, ул. *Лагерная*, пр. *Мира*, ул. *Партизанская*, ул. *Свободы*, ул. *Флотская*, ...).

проспект Мира

V současné době je *проспект Мира* jednou z hlavních ulic v Kostromě. Již v 17. století toto místo, tehdy s názvem *улица Стрелина*, obývali především zahrádkáři. Ulice se za dobu své existence několikrát přejmenovala. Na počátku 18. století byla pojmenována na počest budoucího panovníka Pavla I. *улица Павловская* a tento název ji vydržel poměrně dlouho. K dalšímu přejmenování došlo až na počátku 20. století – *улица А.В. Луначарского*, poté *проспект Сталина* a naposledy byla přejmenována roku 1961 na *проспект Мира*. Jelikož je tato ulice velmi rozsáhlá, nácházelo se tu a ještě stále nachází spousta zajímavých a pro Kostromu důležitých staveb. V 19. století zde byl otevřen nejlepší hotel ve městě „*Большая Московская*“ Н.А. Гагарина s prvotřídní restaurací, kde hrál po večerech ženský dechový orchestr. Kostroma je kolébkou rodu Romanovců, a proto se na počest třisetleté vlády tohoto rodu město v roce 1913 rozhodlo, že zde otevře muzeum Romanovců. Značná část třídy Míru patřila kupecké rodině Duryginových, která měla 4 syny. Nejstarší z nich, Alexej, zde v roce 1778 založil největší kostromskou továrnu na plátno, která poskytovala zaměstnání více než 800 námezdních pracovníků. Tento závod se postupně dál rozšiřoval. V roce 1812 však A. Durygin zemřel. Na krátko ho zastoupil jeho syn, avšak dobu plátna vystřídal fenomén bavlny, a proto musely všechny kostromské továrny na plátno čelit své výrazné konkurenci. Navíc v roce 1839 došlo k reformě, podle které se měly zvýšit výplaty zaměstnanců, a tak mnohé plátěné závody zkrachovaly. Jeden

z Duryginových situaci neunesl a skočil ze střechy svého domu. Rodina postupně rozprodávala svůj majetek a jejich nemovitosti byly využívány pro různé účely. V jedné z nich byl v polovině 19. století zařízen poštovně-telegrafní úřad a před ním roku 1900 i první městská telefonní budka. Dům Duryginových po rekonstrukci sloužil jako zázemí pro zasedání šlechty. Ve 2. polovině 19. století se v některých místnostech nacházelo i první historické muzeum v Kostromské gubernii. Po říjnové revoluci byla v budově roku 1918 otevřena Kostromská dělnicko-rolnická univerzita, jež nabízela studium na třech fakultách. Na humanitní, přírodovědnou a lesnickou fakultu této univerzity se přihlásilo 2494 studentů. V těsné blízkosti univerzity bylo situováno místní dramatické divadlo A.N. Ostrovského, které má dodnes velkou návštěvnost a do svého repertoáru často zařazuje nejen ruské ale i světoznámé autory, ke kterým patří především Gogol, Puškin, Ostrovský, Shakespeare atd. Kromě již zmíněné továrny a divadla se zde také nacházela hlavní sběratelská knihovna, církevní škola, obchodní firma „Братя Чумаковы“, závod na výrobu cigaret V.I. Čumakova, sportovní hala, či úřad práce, který byl od roku 1917 kvůli zvyšující se nezaměstnanosti velmi využíván. Největší zajímavostí třídy Míru (tehdy Pavlovské ulice) byl rybník Медный пруд, o němž se zmiňuji výše u ulice ул. Сенная. Rybník sloužil jako velká vodní nádrž v případě požáru a byl poměrně velký – 2600 čtverečných sáhů (1 sáh = cca 1,8m). Do tohoto rybníku, který byl označován také jako Медвяный nebo Медяный пруд, vede odpad z okolních ulic a voda z něj odtéká vodním příkopem do řeky Запрудня.

2.2.16 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD AKCÍ, NÁZVŮ ORGANIZACÍ A TISKOVÝCH MEDIÍ

Skupinu Místní názvy odvozené od akcí, názvů organizací, společností a tiskových medií tvoří 6 toponym. Nejvíce zastoupené jsou ulice pojmenované po názvu organizace jako: ул. Комсомольская, která dostala svůj název v souvislosti s pátým výročím Komsomolu (ВЛКСМ – Всесоюзный ленинский коммунистический союз молодёжи), ул. Осоавиахима, jež byla pojmenována na počest Organizace na podporu obrany, letecké a chemické výstavby, nebo ул. Профсоюзная. Dále sem patří toponyma odvozená od druhu akce (ул. Фестивальная), názvu novin (ул. Северной Правды) a od názvu partyzánského oddílu (ул. Партизанская).

2.2.17 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD NÁZVŮ AKTIVIT

Jedná se opět o malou skupinu vytvořenou toponymy, která jsou pojmenována podle aktivity. Konkrétně se jedná o tři místní názvy spojené se sportovní aktivitou (*ул. Беговая* - běh, *ул. Физкультурная* – tělesná výchova, *Пр-зд Спортивный* - sport).

2.2.18 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD MÍSTA A VZHLEDU ULICE

Jelikož se ulicím a ostatním toponymům také často dávala jména podle toho, jak místo vypadá nebo jaké má vlastnosti, tato skupina je poměrně početná. Tvoří ji 25 místních názvů, které dále dělím podle vzhledu a tvaru, vlastností, polohy, vzhledu jejích budov a jeden název stojí vně těchto skupin (*ул. Новая*).

1. Toponyma pojmenovaná podle jejich vzhledu a tvaru (*пер. Короткий, пер. Кривой, ул. Обрывная, ул. Прямая, пер. Тесный, Пр-зд Угловой, ул. Центральная, ул. Широкая,...*).
2. Toponyma pojmenovaná podle vlastností ulice (*ул. Глухая, пер. Солнечный, ул. Тенистая, ул. Тихая,...*).
3. Toponyma pojmenovaná podle polohy ulice (*ул. Крайняя, наб.Нижняя, ул. Низовая*).
4. Toponyma pojmenovaná podle vzhledu jejích budov (*ул. Высотная*).

2.2.19 MÍSTNÍ NÁZVY ODVOZENÉ OD MÍSTA, KTERÉ SE NACHÁZELO NEBO NACHÁZÍ V BLÍZKOSTI ULICE

Ve všech ulicích se nachází spousta budov a v jejich blízkosti i nespočet zajímavých či výjimečných míst, která jsou v dané lokalitě jedinečná. Proto se některé ulice pojmenovávaly právě po těchto typických místech. V excerpovaných jednotkách jsem našla 6 takových názvů. *Улица Карьерная* dostala svůj název podle toho, že se na jejím konci během prvních pětiletých připravoval povrchový důl, který však nyní slouží jako kalová nádrž. *Ул. Самотечная* byla pojmenována v souvislosti s vodovodními kanály, které vedou podél celé ulice. Mezi další názvy této skupiny patří *ул. Колхозная, ул. Льняная, ул. Стрелковая, ул. Торфвяная*.

2.3 KVANTITATIVNÍ KLASIFIKACE MÍSTNÍCH NÁZVŮ

Kromě klasifikace místních názvů podle motivace, jsem se také zaměřila na analýzu ulic podle kvantity. Tuto skupiny dále dělím na dvě podskupiny, z nichž první obsahuje toponyma jednoslovná a druhá víceslovná.

2.3.1 JEDNOSLOVNÉ MÍSTNÍ NÁZVY

Ze všech 300 zkoumaných toponym je převážná většina jednoslovných názvů, které se prolínají všemi skupinami klasifikace podle motivace. Jedná se o 282 názvů, mezi které patří: *ул. Озерная, ул. Высоковская, пер. Прибрежный, Пр-зд Татарский, пл. Мира, Нижняя наб.* a mnoho dalších.

2.3.2 VÍCESLOVNÉ MÍSTNÍ NÁZVY

V tomto případě se mezi excerpovanými jednotkami víceslovných místních názvů vyskytovaly pouze názvy dvouslovné, kterých jsem našla 18. I přesto je dále dělím na tři skupiny.

1. Víceslovné místní názvy obsahující adjektivum a substantivum (*ул. Березовая Роща, ул. Красная Байдарка, ул. Красная Маевка, ул. Красная Слобода, ул. Красный Металлист, ул. Луговые Концы, ул. Молочная Гора, ул. Рабочая Слобода, ул. Рабочий Проспект, ул. Северной Правды, ул. Юных Пионеров*).
2. Víceslovné místní názvy tvořené příjmením a iniciálami křestního jména nebo titulu (*ул. Бабушкиной Н., ул. Кульпе Я., ул. Новикова М., ул. Смирнова Ю., ул. Сусанина И.*).
3. Víceslovné názvy tvořené číslovkou a názvem měsíce (*ул. 1 Мая, ул. 8 Марта*).

2.4 SLOŽENÉ MÍSTNÍ NÁZVY

Poslední skupinu toponym tvoří 17 složených názvů. Některé názvy jsou vytvořené ze zájmena a slovesa (*ул. Самотечная*), ze dvou podstatných jmen (*ул. Машиностроителей, ул. Судостроительная*), jiné vznikly z ustáleného spojení slov (*ул. Железнодорожная*) nebo blíže charakterizují dané místo, a to z různých hledisek.

1. Топонима označující, zda je ulice nová nebo stará (ул. *Новополянская*, ул. *Новоселов*, ул. *Старокараваевская*,...).
2. Топонима obsahující název barvy (Мкрн *Черноречье*, ул. *Красноармейская*, ул. *Краснофлотская*,...).
3. Топонима vyjadřující polohu (ул. *Нижнеселищенская*, ул. *Верхнебережная*,...).

2.5 NEZAŘAZENÉ MÍSTNÍ NÁZVY

Místní názvy, které tato skupina obsahuje, jsem nezařadila do výše uvedených skupin, jelikož se s nimi tematicky neshodovaly nebo nebylo možné dohledat přesný původ jejich pojmenování. Nicméně jsou zajímavé, proto bych je chtěla v práci uvést.

Jako první příklad poslouží ulice ул. *Запрудня*, původ jejíhož názvu není zcela zřejmý. Jelikož se tato ulice nachází v blízkosti chrámu Церковь Спаса на Запрудне, je pravděpodobné, že byla pojmenována právě v souvislosti s ním. Tento chrám byl však pojmenován podle hráze, a tak nelze přesně určit, jestli byla ulice pojmenována po chrámu nebo hrázi. Podobná situace se týká i ulice ул. *Щемиловка*, jež byla, jak uvádí kniha *Старая Кострома*, původně pojmenována po kostromském měšťanovi Šumilovi. Záhy se tento název změnil do podoby, v jaké ho známe dnes, snad podle stejnojmenných ulic v Moskvě a Petrohradě. Tudiž opět není jisté, zda se jedná jen o změnu jména, nebo převzetí názvu již existujících ulic. Dalším z místních názvů je пер. *Безымянный*, který, jak předpokládám, získal název tak, že z počátku žádné jméno neměl, a po té byl podle této skutečnosti pojmenován. Dále uvádím příklad názvu ulice, jež byla pojmenována buď po části těla, konkrétně po žebru, nebo po člověku, jenž takové jméno nesl - ул. *Ребровская*. Ovšem objasnění původu tohoto pojmenování opět chybí. Kromě místních názvů vytvořených od rostlin a rostlinstva, které jsou v klasifikaci výše, se mohou vyskytovat i názvy odvozené od názvů zvířat. Zpočátku se zdálo, že tyto názvy vytvoří samostatnou skupinu, ale po delším zkoumání se ukázalo, že mnoho názvů bylo odvozeno od příjmení lidí. Zbyl tak pouze jeden název ulice vytvořený od názvu zpěvného ptáka (ул. *Соловьиная* – соловей / slavík). V Kostromě se vyskytuje ulice s názvem ул. *Молочная Гора*, která i částí názvu „гора“, horu opravdu připomíná, jelikož se nachází v kopci, jenž vede až k Volze.

ул. Молочная Гора

V 17. století bylo místo dnešní ulice *Молочная Гора* na vrchu ohraničeno stěnami pevnosti Nového města a v blízkosti se nacházel i kostel Церковь Николы. V roce 1773 tyto stěny, kostel i spousta dalších domů zničil požár. Velká zástavba ulice, která se tehdy jmenovala *Екатеринославская улица* na počest Kateřiny II., probíhala na přelomu 18. a 19. století. Plány na stavbu vypracoval gubernský architekt N.I. Metlin a vedl si velmi dobře. První kamenné stavby byly jednopatrové a nacházely se na levé straně Volhy. Vznikaly tak postupně různé řady domů – „*Саешные ряды, Пряничные ряды, Рыбные ряды, Лопотный ряд, Мясной ряд, Дегтярные ряды...*“ Tento architekt zde projektoval i řadu dalších staveb, jejichž fasády byly zdobené, a některé z nich měly i čtyři patra. V jednom z nejdříve postavených domů byla i pekárna, která však byla zbourána a na jejím místě byla ve 30. letech 19. století postavena kaplička ve tvaru rotundy. Jedním z atributů staré Rusi byla bezpodmínečně krčma. Na této ulici se nacházely hned dvě krčmy, které však ve 20. století už nefungovaly.

Na přelomu 19. a 20. století byl vedle rotundy postaven dvoupatrový cihlový dům – burza, kde se uzavíraly nejrůznější obchody, a také se zde nacházela čajovna s jídelnou, kterou celá Kostroma znala pod názvem „*Калтаки*“. Od té doby se tu lidé začali oddávat alkoholu, jenž se zde podával v čajových konvicích. Tato čajovna získala velkou popularitu i díky tomu, že jako první v Kostromě připravovala obědy, které byly za první světové války poměrně levné, a její menu bylo denně oznamováno v novinách. Zajímavostí je například menu z 18. února 1916: oběd za 55 kopějek – 1) Alexandrovské šči, 2) Antrekot s přílohou, oběd za 45 kopějek – 1) Rybí polévka s nudlemi, 2) kapr. Pro srovnání ceny – tehdy stály 3 litry mléka asi 40 kopějek. Později se místo této jídelny v budově nacházela tiskárna.

Ke konci 19. století se na Mléčné Hoře usadili „*зимогоры*“ – bosáci, o kterých psal ruský spisovatel Maxim Gorkij, po němž je v Kostromě pojmenována ulice *ул. Горького*. Dvakrát do roka se v horní části Mléčné Hory a na Susaninském náměstí konaly velké jarmarky – *Девятая* a *Федоровская* ярмарка, kde se prodávaly hračky, sladkosti atd.

Oficiálně ulice nebyla nikdy přejmenována, ale nikdo jí nenazval jinak, než „*Молочная Гора*“, proto byla na konci století definitivně poprvé přejmenována. Své jméno získala proto, že každé ráno se přes řeku přepravovali rolníci z pravého břehu Volhy a obchodovali zde s mlékem a smetanou.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci s názvem Místní názvy Kostromy, jsem se zabývala názvy ulic, postranních ulic, tříd, průjezdů, silnic, čtvrtí, náměstí a nábřeží, které se nacházejí v Kostromě. K tomu bylo zapotřebí prostudovat i odbornou literaturu, jež se týkala vlastních jmen. Cílem této práce bylo shromáždit 300 kostromských místních názvů a následně je popsat v rámci vytvořené klasifikace. Jelikož je v Kostromě velké množství těchto názvů, nebylo cílem zkoumat každý z nich, ale na základě excerpovaných jednotek zjistit, co nejčastěji ovlivňuje jejich vznik.

Má práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část se sestává ze tří podkapitol, z nichž každá obsahuje dva oddíly. V první podkapitole jsem se věnovala samotnému městu Kostroma, konkrétně jeho historii a vzniku názvu. Ve druhé podkapitole jsem vysvětlila hlavní pojmy onomastiky, jež úzce souvisí s mým tématem, uvedla jsem její základní klasifikaci a různá kritéria třídění proprií. Třetí podkapitolu jsem zasvětila přímo předmětu mé práce – toponomastice, její historii a klasifikaci dvou odborníků R. Šrámka a A.V. Superanské. Praktická část obsahuje pět podkapitol. Na první podkapitolu, kterou jsem věnovala historickému průřezu pojmenovávání ulic u nás i v Rusku, jsem navázala klasifikací místních názvů podle motivace. Tuto podkapitolu jsem rozdělila na 19 skupin toponym odvozených od: komunikačních spojů; jmen významných osobností; povolání; označení lidí; staveb, budov a v nich se nacházejících společností a podniků; měst, vesnic, osad a parků; přírodních úkazů; rostlin a rostlinstva; názvů spojených s dopravou a dopravními prostředky; názvů barev; názvů světových stran; dnů, ročních období a svátků; náboženských pojmů; sovětských pojmů; názvů spojených s válkou a armádou; akcí, názvů organizací a tiskových médií; názvů aktivit; místa a vzhledu ulice; místa, které se nacházelo nebo nachází v blízkosti ulice. Třetí podkapitolu praktické části s názvem Kvantitativní klasifikace místních názvů jsem rozdělila na dva krátké oddíly, z nichž jsem v jednom uvedla příklady jednoslovných a ve druhém víceslovných toponym. Další podkapitolu jsem pojmenovala Složené místní názvy a do poslední podkapitoly jsem zařadila názvy, které se s ostatními neshodovaly podle podobných znaků, ale i přesto byly zajímavé. U každé ze skupin jsem uvedla počet nalezených toponym, abychom získaly představu o četnosti takto vzniklých názvů. Jelikož jsem mohla na místní názvy pohlížet z několika úhlů, některá toponyma jsou obsažena

ve více skupinách. Z některých skupin jsem vybrala jednoho jejich zástupce a popsal ho z hlediska historie zástavby, názvu, obyvatel či pověstí a legend. V případě, že se jednalo o název spojený s událostí, nastínila jsem i její popis.

Po klasifikaci toponym jsem došla k následujícím závěrům: nejpočetnější skupinou v rámci klasifikace toponym podle motivačního základu jsou místní názvy odvozené od měst, vesnic, osad a parků, jichž jsem našla 55. K dalším velmi početným skupinám patří toponyma odvozená od jmen významných osobností, která skýtala 44 zástupců, toponyma odvozená od přírodních úkazů se 42 zástupci, nebo toponyma odvozená od názvů povolání – 35 zástupců. Mezi středně zastoupené skupiny se řadí skupina toponym odvozených od místa nebo vzhledu ulice, která obsahovala 25 názvů, a toponyma odvozená od staveb a budov, jež skýtala 23 zástupců. Další už méně obsáhlou skupinou byla toponyma odvozená od názvů rostlin a rostlinstva se 14 zástupci, toponyma odvozená od označení lidí se 13 zástupci, toponyma odvozená od názvů barev a toponyma spojená s válkou a armádou, která obsahovala stejný počet názvů – 10. Zbývající skupiny nebyly tak početné, počet jejich zástupců je méně než deset. Toponyma spojená se Sovětským svazem měla 8 zástupců, stejný počet 6 zástupců vykazovaly skupiny jako místní názvy odvozené od komunikačních spojů, názvy odvozené od názvů akcí, organizací a tiskových médií, názvy odvozené od místa, které se nacházelo nebo nachází v blízkosti ulice a také nezařazené názvy, které obsahuje pátá kapitola. Opět stejný počet čtyř zástupců jsem našla u toponym odvozených od názvů světových stran a názvů dnů, ročních období a svátků. Mezi skupiny s nejmenším počtem nalezených názvů patří toponyma odvozená od názvů spojených s dopravou a dopravními prostředky, názvy odvozené od aktivit a názvy odvozené od náboženských pojmů. Tyto tři skupiny obsahovaly pouze 3 zástupce. Z hlediska kvantitativní klasifikace jsem zjistila, že ze všech 300 excerpce se převážná většina skládala jen z jednoho slova. Přesně se jednalo o 282 názvů jednoslovných a naopak 18 názvů dvouslovných, jež jsem ještě rozdělila na ty, které jsou tvořeny adjektivem a substantivem, iniciálami křestního jména a celým příjmením a konkrétními kalendářními dny tvořenými z číslovky a názvu měsíce. Poslední skupinou, již jsem věnovala pozornost, byly názvy, které vznikly složením více slov – složeniny. Takových toponym se ve všech zkoumaných jednotkách vyskytovalo 17.

Po zhodnocení všech klasifikací jsem usoudila, že v Kostromě se nejčastěji vyskytují ulice, jejichž název je jednoslovný a byl vytvořen od pojmů nebo názvů měst,

vesnic, osad a parků, protože právě tyto skupiny patřily k nejpočetnějším. Výše uvedené závěry nejlépe znázorňuje tabulka v příloze obsahující jednotlivé skupiny a počet jejich zástupců.

Místní názvy mohou poskytnout cenné údaje o historii a současnosti města. Například z názvu Kostroma můžeme zjistit, že městem protéká řeka, se kterou je neodmyslitelně spojené i nábřeží. Z mnohých ulic lze vyčíst, že zde převládal textilní a stavební průmysl, v okolí kterých měst a vesnic se Kostroma nachází, jak ulice vypadala a jaké stavby se na ní nacházely, které významné osobnosti zde žili apod.

Uvědomuji si, že jsem v bakalářské práci nepopsala všechna toponyma nacházející se na území Kostromy, a proto bych se tomuto tématu ráda věnovala i dále v diplomové práci.

RESUMÉ

Всё, что возникает или рождается, получает своё имя, поэтому именуется и улицы. Главной причиной такого наименования является лучшая ориентация по городу. Когда мы выбираем название для улицы, проспекта или микрорайона, надо придерживаться определённых правил, которые могут отличаться друг от друга в зависимости от города. Некоторые улицы, известные под сегодняшним названием, были в течение веков неоднократно переименованы под влиянием разных событий, связанных, например, с государственным строем, политической ситуацией и т.д.

Тема моей бакалаврской работы - Местные названия Костромы. Поскольку я могла посетить этот город, у меня была возможность ознакомиться с самыми разными фактами, которые мне в работе над такой проблемой помогут. Я ежедневно встречала много местных названий на домах и часто думала о том, как они возникли. Целью моей работы было собрать 300 названий улиц Костромы и после того все выписанные топонимы классифицировать по их мотивации, количественному и словообразовательному аспекту.

Моя работа состоит из двух частей – теоретической и практической. В эти части включены отдельные главы и подглавы. Что касается теоретической части, в ней я кратко изложила основные данные и историю города Костромы, подробнее я осветила основные вопросы науки, изучающей имена собственные – ономастики. Так как, моя работа посвящена местным названиям, то надо было уделить значительное внимание топонимике – части ономастики. Практическая часть моей работы главным образом посвящена классификации местных названий, выделению отдельных групп и их описанию.

Первую главу теоретической части я разделила на две подглавы. В первой из них я привела основные данные о Костроме, например, то, что Кострома находится на расстоянии 300 километров на северо-восток от Москвы, через город протекают реки Москва и Кострома, или что там находится много памятников, музеев, театров и других достопримечательностей. Затем я перешла к истории города, который был в 12-м веке основан князем Юрием Долгоруким. В течение многих веков в Костроме строились монастыри, разные заводы и начала развиваться промышленность, прежде всего текстильная. Важным для Костромы

моментом оказалось то событие, что крестьянин Иван Сусанин завёл поляков в непроходимые леса около Костромы, откуда они уже не смогли вернуться, и этим подвигом он спас будущего государя Михаила Романова. Таким образом на престол попали Романовы, которые управляли Костромой более 300 лет. Во второй подглаве я писала о возникновении названия *Кострома*, которое до сих пор удовлетворительно не объяснено. Этим вопросом уже занималось большое количество специалистов и у каждого из них были свои идеи. Может быть, город получил своё название, например, в связи с костром, городом Костра, замком Кострума или божеством Кострома. Самой правдоподобной теорией возникновения названия является тот факт, что город был наименован по одноимённой реке. Эта теория вытекает из того, что подобным способом было наименовано большое количество других древних русских городов, к которым относятся, например, Москва, Вологда и другие.

Вторую главу я посвятила ономастике и её основным понятиям. Ономастика или ономатология является наукой, изучающей имена собственные. Эта наука занимается образованием собственных имён, их возникновением, распространением и характером. Что касается классификации ономастики, которую я привела в первой подглаве, она разделяется на три основные группы в зависимости от происхождения имени. Речь идёт о следующих трёх группах – антропономастика, хрматономастика и топономастика. Но существует целый ряд других классификаций, так как имена собственные можно изучать с разных точек зрения. Вопросом классификации имён существительных занимались многие выдающиеся специалисты как, например, Р. Шрамек или А.В. Суперанская, работы которых в этом разделе упомянуты. Второй раздел говорит о других критериях распределения имён собственных, куда по словам Р. Шрамека входит разделение на прямые и косвенные имена, предложные и беспредложные, примарные и секундарные и на конец топографические и культурные имена собственные.

В третьей главе описывается, что топономастика - это наука, изучающая местные названия. Однако надо осознать, что топономастика связана с историей, и поэтому топонимисты во время своей работы должны учитывать как лингвистику, так историю. Так как в книге «Общая теория имени собственного» А.В. Суперанская пишет о том, что до сих пор больше работ было посвящено классификации топонимов, первый раздел подчёркивает главные

работы отдельных специалистов в историческом развитии. Во второй подголове внимание обращено на саму классификацию топономастики, которая может опять отличаться в зависимости от автора, точки зрения и разных параметров. Для сравнения между Чешской Республикой и Российской Федерацией, я привела классификацию двух вышеназванных специалистов.

Р. Шрамак топонимы разделяет на две группы – ойконимы и анойконимы. Первая группа касается названий населённых пунктов и их частей. Вторая группа намного обширнее первой и в неё входят гидронимы, оронимы, агронимы и т.д. В то время как у Шрамека две, далее ещё более подробные расчленяемые группы, то у А.В. Суперанской одна группа – «поверхность земли (сухопутная – территория, или водная - акватория)», в которую входят все топонимы, разделяемые следующим образом на десять подгрупп: ландшафт и рельеф, оронимы, спелеонимы, гидронимы, дримонимы, фитонимы, ойконимы, урбанонимы, дромонимы и хоронимы. Последние Суперанская ещё разделяет на подгруппы.

Практическая часть моей бакалаврской работы ориентирована на классификацию костромских местных названий. В этой части я работала с 300 топонимов, которые я разделила на отдельные группы и подгруппы по их совместным значениям, рассматривая их с нескольких точек зрения. Поскольку некоторые группы являются многочисленными, я привела не все названия, а только некоторые примеры. В некоторых группах я тоже выбрала их интересных представителей и описала их. Так как топонимы можно рассматривать во многих аспектах, то классификация не должна быть всегда однозначной, и следовательно одно и то же название находится в нескольких группах. И наоборот, иногда не возможно было найти информацию о точном происхождению названия или это название не совпадало с остальными по совместным значениям. В следствие того такие названия приведены отдельно.

Первая глава практической части касается наименования улиц. Здесь я сосредоточилась на то, когда и по каким правилам улицы начались называться, какие названия им присваивались и т.д. Наименование европейских мест уходит в далёкое прошлое. Например, в Чешской Республике к первым доказательствам местной терминологии относится пражский Юдитин мост 12-го века. Обязательное маркирование улиц можно отнести к концу

18-го века, когда на первые дома на улице начались прикрепляться таблички с названием улиц. Сначала улицы означались по разным событиям, по названию близстоящей церкви, по живущим на ней выдающимся людям, по облику и характеру места, по месту, куда вела улица или по членам правящей династии. Подобная ситуация касается Костромы, но её местные названия известны с 15-го века. К первым названиям в Костроме относятся Вознецкий посад, Новый город, Русинова, Рыбная, Полянская и другие слободы. Некоторые из этих слобод уже тогда получили статус улицы.

В практической части является самой важной вторая глава, посвященная классификации местных названий по их мотивации. В эту главу входит 19 мной сформированных групп. Первая группа не очень обширная, но важная. В неё включены местные названия, образованные от названий транспортных связей. Здесь я рассмотрела все выписанные понятия, с которыми я работала: улица, переулок, проезд, проспект, микрорайон, шоссе, набережная и площадь. У этих понятий приведено их происхождение и значение по данным этимологического и толкового словарей русского языка. Все эти названия и их количество хорошо отображает прилагаемая таблица. В этой группе 6 топонимов, образованных от слов *дорога*, *магистраль*, *железная дорога*, *проспект* или *бульвар*. Вторую большую группу местных названий, образованных от имён знаменитых людей, составляло 44 названий, среди которых были прежде всего писатели, композиторы и драматурги, но и революционеры, космонавты, политики, советские герои, члены коммунистической партии или урождённые костромичи – крестьяне, спортсмены, врачи и другие. Затем я перешла к группе улиц, содержащих названия профессий. Однако в этой группе 35 топонимов, то только 16 профессий. Это по той причине, что некоторые улицы образованы от одной и той же профессии или они отличаются только цифрой, например ул. Рабочая 1 – ул. Рабочая 11. Много профессий связано с работниками костромских заводов или с производством и строительством. Четвёртая группа описывает названия 13 топонимов, образованных от наименований людей. Это касается обозначения людей по возрасту, новоселов, членов организаций, народов или других групп. Местные названия, образованные от названий зданий, построек и находящихся в них компаний и предприятий, включают в себя 23 топонимов, носящих такие названия как: библиотека, вокзал, участок, клуб,

дача, усадьба, почта и т.д. Наиболее обширной группой являются топонимы, образованные от названий городов, поселков, слобод и парков. Эту группу я ещё разделила на пять поменьше. В первой подгруппе находятся топонимы связанные или с названием города или с понятием город. Остальные подгруппы включают то же самое, но относительно поселков, слобод, хутор и парков. Следующей группой являлись топонимы, образованные от природных явлений. Группу таких 42 названий я ещё разделила на водное пространство и вертикальное членение поверхности земли. В рамках водного пространства наиболее часто встречались топонимы, образованные от понятий или названий рек (чаще всего от реки Волги), после того озёр, прудов или от слова *вода*. Что касается вертикального разделения поверхности земли, то сюда входили понятия или названия гор, холмов и бугров, оврагов, огородов и парков, лугов, лесов, полей, островов или названия, образованные от слова *берег*. Среди группы топонимов, носящих название растений и растительности, имело место 14 местных названий, образованных от названий деревьев, овощей, фруктов, цветов, хвои, сена и торфа. Девятую группу я посвятила топонимам, образованных от названий, связанных с транспортом и транспортными средствами. Эта группа не большая, только 3 названия. Одно, образованное точно от наименования вида транспорта, а другие от судна и байдарки. Я не могла игнорировать тот факт, что много местных названий содержало название цвета, и поэтому я также привела группу топонимов, образованную от названий следующих цветов: зелёный, красный и чёрный. Некоторые улицы получили своё название от того, где они находятся или на какую сторону мира они выходят. В этом случае я нашла три такие улицы, которые я описала в одиннадцатой группе. После того я перешла к довольно краткой группе 4 названий, образованных от дней, времени года и праздников. Также краткая тринадцатая группа говорит о 3 названиях, связанных с религиозной тематикой. После четырнадцатой группы 8 топонимов, возникших от советских понятий, я перешла к группе местных названий, связанных с войной и армией. Этим топонимов было 10. В следующую группу топонимов, образованных от мероприятий, названий организаций и средств печати входит 6 названий. Далее речь идёт о трёх топонимах, носящих название вида спорта. В предпоследней группе имеет место 25 топонимов, образованных от места и облика улицы. Эта группа делится на топонимы, образованные от их облика и формы,

от их характера, от их места нахождения и от облика их зданий. Последней группой можно считать местные названия, образованные от места, которое находилось или находится в рядом с илищей. Таких топонимов я нашла только 6.

Третья глава практической части моей бакалаврской работы описывает количественную классификацию местных названий. Эту главу я разделила ещё на две небольшие группы. В одной я заострила внимание на однословные топонимы, которых я нашла 282. Оставшиеся названия входят во вторую группу названий, состоящих из нескольких слов. Конкретно речь идёт о двухсловных топонимах. Хотя их только 18, я их дальше разделила на три подгруппы – названия, содержащие имя прилагательное и имя существительное, названия, образованные от фамилии и инициалов имени, названия, составленные из имени числительного и названия месяца.

Четвёртая глава касается сложных названий, по сути речь идёт о словообразовательной классификации топонимов. Здесь мне удалось найти 17 названий, которые я опять разделила на: топонимы, обозначающие новая это улица или старая, топонимы, содержащие название цвета и топонимы, отражающие их местоположение.

Последняя глава практической части моей работы посвящена тем названиям, которые не включались в вышеназванные группы по разным причинам. Они, например, не совпадали с остальными по тематике или невозможно было найти точную информацию о точном происхождении их названия. Несмотря на это, мне казалось, что эти топонимы интересные, и поэтому я хотела их в своей работе упомянуть.

Окончив работу над топонимами, я сделала вывод, что в Костроме наиболее часто встречаются однословные топонимы, образованные от названия или понятия городов, поселков, слобод и парков, так как эти группы относились в моей классификации к самым многочисленным. Местные названия также могут предоставить ценные данные об истории и современности города. Например, из названий костромских улиц можно узнать есть ли в городе река, кто там живёт, какие заводы там находятся, вблизи каких городов Кострома находится и т.д.

Так как на территории Костромы находится больше топонимов, чем я проанализировала, я хотела бы продолжить работу над классификацией местных названий Костромы в моей магистерской дипломной работе.

SEZNAM ZKRATEK

ČR	- Česká republika
PJ	- pomístní jméno
RF	- Ruská federace
SSSR	- Svaz sovětských socialistických republik
VJ	- vlastní jméno
Мкрн	- микрорайон
Наб.	- набережная
Пер.	- переулок
Пл.	- площадь
Пр.	- проспект
Пр-Зд	- проезд
Ул.	- улица

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Filipec, J., Čermák, F., 1985. Česká lexikologie. Praha: Academia
2. Skokan, L., 2009. Reálie Ruska. Praha: Nakladatelství FORTUNA
3. SOUČEK, L., 1981. Kdo byl kdo. Albatros. ISBN: 13-658-KMČ-80
4. Stěpanová, L., Vychodilová, Z., 2011. Reálie současného Ruska. Olomouc. ISBN 978-80-244-2855-0
5. Šmilauer, V., 1963. Úvod do toponomastiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství
6. ŠRÁMEK, R., 1999. Úvod do obecné onomastiky. Vydavatelství MU. ISBN 80-210-2027-X
7. Бочков, В.Н., 1997. Старая Кострома. Кострома: "Эврика-М"
8. Бочков, В.Н., Захаров И.Н., 1989. Улицы Костромы. Справочник. Ярославль: "Верхне-Волжское книжное издательство"
9. Роспонд, С., 1979. Восточно-славянская ономастика. Материалы и исследования. «Наука»
10. Суперанская, А. В., 197. Общая теория имени собственного. «Наука»

Slovníky:

1. Rusko-český, česko-ruský velký slovník, 2010. Lingea, 1360 s., ISBN 978-80-87062-65-4
2. Бакулин А.А., 2008. Толковый строительно-архитектурный словарь. Издательство: Смоленск
3. Универсальный словарь русского языка, СПб.: ИГ «Весь», 2010 – 832 с., ISBN 978-5-9573-1979-5
4. Этимологический словарь русского языка, 1987. Москва „Прогресс“.

Internetové zdroje:

1. dic.academic.ru [online]. 2000-2010. [cit. 2012-11-15]. Dostupné z:
<http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1638310>
2. www.bankgorodov.ru [online]. 2010-2013. [cit. 2012-11-14]. Dostupné z:
<http://www.bankgorodov.ru/place/inform.php?id=2214>
3. www.gorod-kostroma.ru [online]. 2007-2008. [cit. 2012-11-14]. Dostupné z:
<http://gorod-kostroma.ru/map.php>
4. www.kostroma.ru [online]. 2009-2013 [cit. 2013-01-18]. Dostupné z:
<http://www.kostromaru.ru/history.htm>
5. www.kostroma.ru [online]. 2009-2013. [cit. 2012-12-06]. Dostupné z:
<http://kostroma.ru/zemelya/index.aspx>
6. www.kostromag.ru [online]. 2005-2013. [cit. 2013-02-04]. Dostupné z:
<http://www.kostromag.ru/Kostroma/culture/theatre/>
7. www.kostromka.ru [online]. 2009-2013. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z:
<http://kostromka.ru/street/>
8. www.onomastika.ru [online]. Neuvedeno. [cit. 2012-10-10]. Dostupné z:
<http://www.onomastika.ru/index.php/faq>
9. www.planeta-imen.narodu.ru [online]. 2006-2013. [cit. 2013-02-04]. Dostupné z:
<http://planeta-imen.narod.ru/toponim/toponim.html>
10. www.pravoslavie.ru [online]. 1999-2013. [cit. 2013-03-26]. Dostupné z:
<http://days.pravoslavie.ru/Life/life6900.htm>
11. www.region44.ru [online]. 2006-2013. [cit. 2012-12-20]. Dostupné z:
<http://44region.ru/category/staraya-kostroma-v.bochkov/>
12. www.sokr.ru/ [online]. 2000-2013. [cit. 2012-10-10].
13. www.spravkaru.net [online]. Neuvedeno. [cit. 2012-11-14]. Dostupné z:
<http://spravkaru.net/streets/7/4942/>

14. www.ujc.cas.cz [online]. 2011. [cit. 2013-01-06]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4978>
15. www.yandex.ru [online]. Neuvedeno. [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: <http://slovari.yandex.ru/~книги/БСЭ/Гашицкий%20Витольд/>

ПРÍЛОЖУ

Пříloha ř. 1 – Seznam excerpovaných názvů

8 Марта ул.	Бугры Пр-зд
Бабушкиной Н. ул.	Буйская ул.
Байдарская ул.	Бульварная ул.
Беговая ул.	Васильевская 1 ул.
Безбожный пер.	Васильевское Шоссе
Безводная ул.	Верхненабережная ул.
Безымянный пер.	Верхнеселищенская ул.
Беленогова ул.	Веселова ул.
Береговая ул.	Ветренный пер.
Березовая Роща ул.	Вишневая ул.
Берендеевская 1 ул.	Водяная ул.
Берендеевская 2 ул.	Войкова ул.
Берендеевская 3 ул.	Вокзальная ул.
Берендеевская 4 ул.	Волгарей ул.
Библиотечный пер.	Волжская ул.
Библиотечный Пр-зд	Вологодская ул.
Боевая 1 ул.	Вольная ул.
Боевая ул.	Ворошилова ул.
Боровая ул.	Воскресенский пер.
Борьбы ул.	Восточная 1 ул.

Восточная 2 ул.	Давыдовский 5 Пр-зд
Высокая ул.	Давыдовский 6 Пр-зд
Высоковская ул.	Дальняя ул.
Высотная ул.	Дачная ул.
Гагарина ул.	Депутатская ул.
Галичская ул.	Детский Пр-зд
Галичский Пр-зд	Димитрова ул.
Гидростроительная ул.	Долматова ул.
Глазковская 2 ул.	Дорожная 2 ул.
Глухая ул.	Дорожная ул.
Говядиново Пр-зд	Дровяная ул.
Голубкова ул.	Дубравная ул.
Горная ул.	Железнодорожная ул.
Городская ул.	Заводская ул.
Горького ул.	Заволжская ул.
Гражданская ил.	Загородная 1 ул.
Давыдовский 1 Пр-зд	Загородная 2 ул.
Давыдовский 2 Мкрн	Задорина ул.
Давыдовский 2 Пр-зд	Запольная ул.
Давыдовский 3 Мкрн	Запрудня ул.
Давыдовский 3 Пр-зд	Заречная ул.
Давыдовский 4 Пр-зд	Заречный 1 Пр-зд

Заречный 2 Пр-зд	Козуева ул.
Зеленый пер.	Колхозная ул.
Индустриальная ул.	Комбинатовская ул.
Инженерный пер.	Коминтерна ул.
Кадыевский пер.	Комлевский пер.
Калиновская ул.	Коммунаров ул.
Караваевский Пр-зд	Комсомольская ул.
Каримовская ул.	Короткий пер.
Карьерная ул.	Космонавтов ул.
Катушечная ул.	Костромская ул.
Кинешемский 1 Пр-зд	Крайняя ул.
Кинешемский 2 Пр-зд	Красная Байдарка ул.
Кинешемский 3 Пр-зд	Красная Маевка ул.
Кинешемский 4 Пр-зд	Красная Слобода ул.
Кинешемский 5 Пр-зд	Красноармейская ул.
Кинешемский 6 Пр-зд	Красносельская ул.
Кинешемское Шоссе	Краснофлотская ул.
Кленовый Пр-зд	Красный металлист ул.
Клубная ул.	Крестьянская ул.
Клубничная ул.	Кривой пер.
Ключевская ул.	Кузнецкая ул.
Князева ул.	Кульпе Я. ул.

Кустарный пер.	Мичуринцев ул.
Лавровская ул.	Молвитинская ул.
Лагерная ул.	Молодежная ул.
Ленина ул.	Молочная Гора ул.
Лермонтова ул.	Московская ул.
Лесная ул.	Мясницкая ул.
Ломаная ул.	Набережная ул.
Луговой Пр-зд	Нагорный Пр-зд
Луговые Концы ул.	Нариманова ул.
Льняная ул.	Некрасова ул.
Льнянщиков Пр-зд	Некрасовское Шоссе
Магистральная ул.	Нижненабережная ул.
Малышковская ул.	Нижнеселищенская ул.
Машиностроителей ул.	Нижняя наб.
Мая 1 ул.	Низовая ул.
Маяковского Пр-зд	Никитская ул.
Маяковского ул.	Новая ул.
Мельничный пер.	Новикова М. ул.
Металлистов пер.	Новополянская ул.
Мира пл.	Новоселов ул.
Мира пр.	Новосельская ул.
Михалевская ул.	Обрывная ул.

Овощная ул.	Полянская ул.
Овражная ул.	Поселковая ул.
Огородная ул.	Почтовая ул.
Озерная ул.	Прибрежный пер.
Окружная ул.	Привокзальная ул.
Октябрьская ул.	Пригородная ул.
Осенняя ул.	Приречный пер.
Осетрова ул.	Производственный пер.
Осоавиахима ул.	Проселочная ул.
Островной пер.	Прямая ул.
Островского ул.	Пушкина ул.
Осыпная ул.	Пятницкая ул.
Паново Мкрп	Рабочая 1 ул.
Пантусовская ул.	Рабочая 10 ул.
Парковая ул.	Рабочая 11 ул.
Партизанская ул.	Рабочая 2 ул.
Пастуховская ул.	Рабочая 3 ул.
Подгорная ул.	Рабочая 4 ул.
Подлипаева ул.	Рабочая 5 ул.
Пожарный пер.	Рабочая 6 ул.
Покровского ул.	Рабочая 7 ул.
Полевая ул.	Рабочая 8 ул.

Рабочая 9 ул.	Смирнова Ю. ул.
Рабочая Слобода ул.	Смоленская ул.
Рабочий Проспект ул.	Советская ул.
Ребровская ул.	Солнечный пер.
Ремесленный пер.	Соловьина ул.
Речная ул.	Солоница ул.
Ровный пер.	Сосновая ул.
Рябиновый Пр-зд	Социалистическая ул.
Садовая ул.	Спасокукоцкого ул.
Самоковская ул.	Сплавщиков ул.
Самотечная ул.	Спортивный Пр-зд
Санаторная ул.	Старокараваевская ул.
Свободы ул.	Стопани ул.
Северная ул.	Стрелецкая ул.
Северной Правды ул.	Стрелковая ул.
Селищенская ул.	Строительная ул.
Сенная ул.	Студенческая ул.
Сенной пер.	Судостроительная ул.
Силикатная ул.	Сусанина Ив. ул.
Симановского ул.	Сутырина ул.
Скворцова ул.	Татарский Пр-зд
Славянская ул.	Текстилей ул.

Текстильщиков пр.	Хвойная ул.
Тенистая ул.	Холмовая ул.
Терешковой ул.	Цветочная ул.
Тесный пер.	Центральная 2 ул.
Титова ул.	Центральная ул.
Тихая ул.	Чайковского ул.
Ткачей ул.	Чернигинская наб.
Торфяная ул.	Чернореченский Пр-зд
Транспортная ул.	Черноречье Мкрн
Труда ул.	Шагова ул.
Тургенева ул.	Широкая ул.
Угловой Пр-зд	Школьный Пр-зд
Усадебная ул.	Щемиловка ул.
Участковая 1 ул.	Экскаваторщиков ул.
Участковая 2 ул.	Юбилейная ул.
Федосеева ул.	Южная ул.
Фестивальная ул.	Юношеская ул.
Физкультурная ул.	Юных Пионеров ул.
Флотская ул.	Ямская ул.
Фрунзе ул.	Ярославская ул.

Příloha č. 2 – tabulka jednotlivých skupin klasifikace a počtu jejich zástupců

Druh klasifikace	Skupiny	Počet
Klasifikace podle motivačního základu	Místní názvy odvozené od názvů komunikačních spojů	6
	Místní názvy odvozené od jmen významných osobností	44
	Místní názvy odvozené od povolání	35
	Místní názvy odvozené od označení lidí	13
	Místní názvy odvozené od staveb, budov a v nich se nacházejících společností a podniků	23
	Místní názvy odvozené od názvů měst, vesnic, osad a parků	55
	Místní názvy odvozené od přírodních úkazů	42
	Místní názvy odvozené od názvů rostlin a rostlinstva	14
	Místní názvy odvozené od názvů spojených s dopravou a dopravními prostředky	3
	Místní názvy odvozené od názvů barev	10
	Místní názvy odvozené od názvů světových stran	4
	Místní názvy odvozené od dnů, ročních období a svátků	4
	Místní názvy odvozené od náboženských pojmů	3
	Místní názvy odvozené od sovětských pojmů	8
	Místní názvy spojené s válkou a armádou	10
	Místní názvy odvozené od akcí, názvů organizací a tiskových medií	6
	Místní názvy odvozené od názvů aktivit	3
	Místní názvy odvozené od místa a vzhledu ulice	25
	Místní názvy odvozené od místa, které se nacházelo nebo nachází v blízkosti ulice	6
Kvantitativní klasifikace	Jednoslovné místní názvy	282
	Víceslovné místní názvy	18
Složené místní názvy		17
Nezařazené místní názvy		6

Пříloha č. 3 – mnou vytvořená fotografická dokumentace místních názvů

(pořízeno na stáži v Kostromě – září 2012)

Пříloha č. 4 – mapa centra Kostromy – Susaninské náměstí s přilehlými ulicemi

ANOTACE

Jméno a příjmení autora	Michaela Brandejsová
Vedoucí práce	prof. Ludmila Stěpanová, CSc.
Název katedry a fakulty	Katedra slavistiky, Filozofická fakulta
Název práce	Místní názvy Kostromy
Název práce v ruštině	Местные названия Костромы
Název práce v angličtině	Local names of Kostroma
Počet znaků	89 044
Počet titulů použité literatury	29
Počet excerpací	300
Počet příloh	4
Klíčová slova	onomastika, toponyma, místní názvy, ulice

Charakteristika bakalářské práce:

Tato bakalářská práce je zaměřena na analýzu a popis místních názvů Kostromy a v souvislosti s tím i na součást onomastiky, která se místními názvy zabývá – toponomastiku. Práce obsahuje charakteristiku onomastiky, toponomastiky, jejich dělení a vývoj v historii, její součástí je také historie vzniku pojmenovávání ulic a klasifikace 300 excerpovaných místních názvů podle společných znaků. Vzhledem k rozdělení názvů do jednotlivých skupin podává práce přehled o výskytu a povaze místních názvů v Kostromě.